

ISSN 2812-7161

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ **павле**

година I, број 1, 2021.

ДАН
ПАТРИЈАРХА
ПАВЛА
ЧАЧАК

У СЛАВУ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА, А ЗА НАШЕ ДОБРО

*Неће сваки који ми јовори: Госјоде, Госјоде,
ући у царство небеско; но који швори вољу Оца мојеја
који је на небесима (Мтш. 7, 21)*

Захвални смо Господу што нам је дао снаге и воље да први број часописа манифестације „Дани патријарха Павла” угледа светлост дана. Већ се из самог наслова може наслутити да ће нас саджај подсећати на човека који је целог свог овоземаљског живота творио Божију вољу. Такође, подсећаће нас и на богоугодно дело патријарха Павла које ће нам осветљавати пут да и ми будемо бољи људи.

У прилозима часописа трајно ћемо бележити све садржаје манифестације, сећајући се лика и дела изузетног човека који нам је приближио Јеванђеље и живот Исуса Христа и који је, својим поступањем на земљи показао да, онеме ко поступа по вољи Божјој, није тешко задобити Царство небеско и вечни живот.

Овим часописом желимо да промовишемо највише вредности, које су нам дате: да будемо људи увек, на сваком месту и у свакој прилици.

Исказујемо велику захвалност свима који су дали писане прилоге и фотографије за илустрацију часописа, као и онима који су уложили труд да ова књига изгледа примерено ономе чијем је делу посвећена.

Позивамо све људе добре воље без обзира на узраст, веру или нацију, који су имали прилику да на свом животном путу сретну патријарха, да нам се јаве и поделе са нама искуства стечена при тим сусретима. Такође, позивамо и све оне који су вољни да у будућности дају допринос часопису путем литерарних радова, беседа, фотографија, анегдота и других прикладних садржаја. Искрено се надамо да ћемо, уз вашу помоћ, имати и воље и снаге да наставимо оно што смо започели.

Да нам се у миру, слози и хришћанској љубави да, да се и убудуће учимо поукама и врлинама Божијих пастира.

Сада, увијек и у све вијекове, вијекова!

Драјо Милошевић

СИН СВЕТЛОСТИ

На равно, тристоту годишњицу Велике сеобе Срба, Павле је изабран за часног наследника Арсенија Чарнојевића и марљивог настављача дела Светог Саве.

Пише: Патријарх српски Порфирије

Тако да се свећили свећлосћи ваша људима, да виде ваша добра дела и љрославе Оца вашеја који је на небесима (Мтх 5, 16)

Овим речима обратио се Господ Исус Христос својим апостолима и првим следбеницима, а преко њих сваком човеку, као икони Божјој, без изузетка. Поставља се питање о каквој је овде светлости реч. Чиме и зашто сијати пред људима?

Иако живимо у свету који је покретан и милован сунчевом светлошћу, а додатно обасјан Теслиним открићима употребе електричне енергије, ипак ће сијање човека човеку заувек бити насушна потреба и непроцењиви дар. Дар који одгони мрак индивидуализма, усмерава љубав ка ближњем, отвара безграничне

могућности општења, комуникације, заједничарења са другима. Са Богом, као истински Другим, а онда и са сваким другим човеком. Ја сам свећлосћи свећу; поручује даље Спаситељ, ко иде за мношћем неће ходићи у њами нејоће имаћи свећлосћи живоји (Јн 8, 12). Ова синтагма „ко иде“ односи се на наш избор и опредељење да следимо Христа јер је, у ствари, Он наш једини Пут, Истина и Живот; све остало, све оно где Њега нема, где Христос одсуствује, странпутица је, обмана и смрт. Зато је дубоко отрежњујући литургијски усклик: *Свећлосћи Христова љросвећује све! Да, баш све. Свакоја човека без изузетка, био христанин или нехристанин. Јер ња свећлосћи*

и чини човека човеком, и људско биће људским бићем. То значи: сваки је човек љо љрироди својој христаноносац, свећлоносац, како каже преподобни отац наш Јустин. Уколико се, дакле, човек, био свестан или не ове предиспозиције, определи да следи Светлост, да послуша Христов савет: *идићи док свећлосћи имаћи да вас њама не обузме... да бугећи синови свећлосћи* (Јн 12, 35-6), тај не тумара овим светом, тај не тражи храну животног смисла на њивама глади, не иште ситост духа у мегадисконтирама и телевизијским ријалити шоувима, не проналази срећу у пролазним вредностима, нарочито оним најјефтинијим, које се могу новцем платити. Овакав човек, иако за апсолутну већину људи, на први поглед представља чудака, никада и нипошто не одбацује овај живот, не презире овај свет. Напротив, он

својим ставом, изобличава површан приступ животу и уверава своје окружење да време нашег живота има узвишену намену и недогледну перспективу. Кад Виктор Иго, тврди „Овај живот није без сутрашњице!“, колико тек трагалац за светлошћу има потребу да садашњост вреднује и осмишљава, оним што, или тачније Оним Који долази из будућег века.

Човек који је у пуној мери све ово спровео у пракси, живео дакле, Светлошћу, био син Светлости и који се не само није изгубио на странпутицама овог света утемељеног на аксиологији купујем-продајем и господарим-робујем, него се није повео за оновременим ратним покличима, нити престајао да се моли и за непријатеље и да неуморно позива свој народ да будемо људи Божји и пријатељи свакога човека; јесте наш саплеменик и савременик, патријарх српски Павле. Мој недостижни светлосни претходник. Много је и веома лепо речено и истинито написано о њему. После нешто више од 10 година од његовог блаженог упокојења, засигурно је створена огромна фактографска, библиотечка, уметничка, фотографска, али и емотивна грађа која га међу нама, поред молитвеног памћења, најпоузданијег начина чувања од заборава, чини живим.

Ко је, дакле, Павле (1 Кор 3, 5) српски дечак који је угледао светлост дана у Славонији, у праскозорје

ратне 1914. године, а на крштењу добио име Гојко. Радосни због мушког порода, а сетни због слабашне детиње конституције, његови Стојчевићи су му једном палили свећу мислећи да је умро. Пошто као трогодишњак остао без оца, а убрзо и мајке, цео његов потоњи живот протекао је у знаку туге и тегобе али, захваљујући брижном старатељству тетке и баке, израстао је у марљивог и честитог младића. Стална потреба за образовањем увела га је у свет медицине, природних наука и теологије, а немаштина, смртна болест, ратне и поратне неприлике, учиниле су да брзо одрасте, али и досегне пуноћу зреле личности. Годину дана после Другог светског рата, примио је монашки постриг и добио име по знаменитом Апостолу Павлу, које му је, у погледу телесног раста, у потпуности пристајало јер значи мален, низак, али истовремено он је унутарњим узрастом у Христу, постао непремашни горостас.

Врлински живот монаха Павла преображава у апостола скромности и смерности, подвижника по свему налик описанима у Патерику и ненаметљивог сведока љубави Христове. Отуда и није чудо што му је Господ доделио да буде духовни чувар заветне Српске земље – Косова и Метохије – те да се тридесет и три године његова малобројна, али многострадална паства греје на ватри вере, наде и љубави свог Владике. Архипастирски рад испољио је кроз апсолутно себедавање. Вечито је пешачио

мученичком рашко-призренском епархијом и тешећи свој народ, позива зулумћаре да увиде, *да зло добра донетти не може*. Неговао је богослужбено благолепије. Воли црквено појање и зналачки га практикује. Био је вични обућар и кућни мајстор, нажалост, константно демолираних српских домова, храмова и манастира. Био је незамењиви пријатељ и добротвор најпотребитијих. Монаштво, свештенство и народ у Владици Павлу видео је свог истинског оца, који се ничега, осим сопственог греха, не боји и коме зато Господ, Велики Архијереј, не дозвољава да поклекне, него напротив да све њих стално сабира под своја духовна крила и у срца им излива силу Духа Светога која не зна за страх и не прихвата мржњу. Зато је Ђорђе Мартиновић преживео натицање на разбијену флашу, Пећко сестринство огњену стихију а ректор Призренске богословије пребијање руке на улици. Уза све то, овај пастир добри, није занемарио ни научно-истраживачки рад, ни бригу да се развија и унапреди црквено издаваштво и публикување репринт издања књига од изузетног значаја.

На равно, тристоту годишњицу Велике сеобе Срба, изабран је за часног наследника Арсенија Чарнојевића и марљивог настављача дела Светог Саве. Ступајући на трон поглавара Српске Православне Цркве углавном, до тада, непознат широј јавности, представља се речима

Ми немамо никакав свој програм патријарашке делатности. Наш програм јесте Јеванђеље Христово...

одраслог детета, а које у ствари, приличе савршенима. „Ми, вели, немамо никакав свој програм патријарашке делатности. Наш програм јесте Јеванђеље Христово... Као Патријарх српски, своје првенство међу људима, схватамо као првенство служења, жртве и крста!“ Он, дакле, своју нову дужност не види као шансу за какво поентирање и тријумфализам, него као смирени подвиг самопрегора и саможртве, којем је својствено да, како на личном, тако и на саборном плану, рађа за бесмртност. Тако Павле, у последњем чину животне драме постаје жива икона и подсећање на Христа Распетог и истину да *васкрсења не бива без смрти*. То је тако јер код њега све оно што га чини оним што јесте, извире из љубави ка Богочовеку Христу, Који је за њега, искључиво мерило свих вредности. Зато су сви његови судови тако озбиљни, све његове мисије толико одговорне и сав живот тако свет. О тој оригиналости, тој чудесној непоновљивости, шаљиво се, али тачно, изразио блаженопочивши митрополит Амфилохије рекавши „Бог створи патријарха Павла и разби калуп“.

А, за себе шта да кажем, кад ме је Господ незаслужено, али по Свом премудром Промислу, то сад, са овог места и звања, најјасније видим, удостојио да ме, нико други до он као Епископ рашко-призренски у манастиру Високим Дечанима замонаши, и рукоположи, да би ме у своје време посветио и у најсвештенију

Фото: Хаци Драган Танасијевић

Фото: Хаци Марко Вуличкић

епископску службу. Та моја непосредна веза са њим, остварена још у младости, захваљујући мом духовном оцу, Владици бачком Иринеју, учинила је да ми преосвећени Павле, на личном унутарњем плану, постане до данас, а даће Господ и у будуће, својеврсно „правило вјери”.

Да закључимо: *Ко је, дакле, био за мене њаџријарх Павле?* Анђеол чувар, састрадалник, просветитељ, љубљени отац свог народа, а поврх свега мистична буктиња вере која својим сјајем неодољиво привлачи све оне који су жељни неугасиве светлости Божје. Његов грандиозни духовни лик израстао на пољима заливеним мученичком крвљу предака, прекаљен животворним начелом, мајке Јевросиме, *да је боље изјубиџи љаву, неџо своју оџрешиџи душу*, изграђује пророчки неустрашивог, јеванђељски човекољубивог и светитељски чистог човека. Управо за такве је речено да *свеџлосџи свеџли у џамаи*,

и џама је не обузе (Јн 1, 5). И, да занемаримо све што сам рекао, а призовемо у сећање његов васкрсењски испраћај у вечност, у доброј мери ће свима бити јасно шта сам хтео да кажем. Бујична река народа придошлог са свих крајева загосподарила је српском престоницом на четири дана и ноћи и говори речитије од свих појединачних исказа најмудријих говорника који су се обратили тим поводом. Наш народ је, као никад до тад, у толиком броју, постао једно срце и једна душа, и интуитивно непогрешиво спознао да *Овај дође... да сведочи о Свеџлосџи, да сви верују кроз њеџа*. (Јн 1, 7) Баш та неџа, бескрајна поворка постала је славословље Оца нашег Који је на небесима. Павлов живот је учинио да његови савременици и сународници, верујем и многи који нису били крштени, приђу његовом посмртном одру, поклоне се уснулом праведнику и понесу у свом срцу искру светлости која је, као никад до тада,

зрачила из њега. Верујем да је патријарх Павле све то постигао само зато што је имао вере и могао снаге да неописиво страдалништво српског народа, од Косова до Јадовна, и од Пага до Варне, чији бол је текао и његовим венама, у свом срцу преобрази у инспиративно жариште. Одатле потиче његова неуништива нада за нас и љубав према свима. Зато је он постао символ јединства и праштања. Оличење снаге која је јача од смрти. Због тога његов животни пример не сме остати заточеник, усмене и писане речи, историјска грађа или галеријска тематика, него је неопходно да га као живо огњиште које покреће на лично прегалаштво, претварамо у сопствени живот, у непоновљиво унутарње стваралаштво које ће учинити да кад умremo, живимо, те да и у гробу будемо деца Павлова и чеда Светлости.

16. август 2021. године

Фото: Хаци Драган Танасијевић

СВЕТИ ЧОВЕК

Обично, кад помињете „снагу и храброст”, јавља вам се слика снажног и јаког човека. И то је оно што често превиђамо кад причамо о нечијој „снази”.

Пише: Душан Ковачевић

Почетком седамдесетих година прошлог века упознао сам Данила Бату Стојковића у чувеном позоришту, Атељеу 212. После нашег првог руковања па до Батиног одласка у сећање дружили смо се и урадили многе позоришне представе и данас познате филмове. Бата је био један од највећих и најзначајнијих српских глумаца 20. века.

Овај кратки пролог о Бати Стојковићу је, заправо, прича о познатој фамилији и кући Алексе Стојковића, Батиног оца, трговца између два светска рата. У тој угледној кући је рођен и Батин старији брат, Живорад, висок скоро два метра и исто толико озбиљан и строг. Људи су стрепели кад Жика дође на неки састанак; знали су да ће свакоме рећи у лице оно што мисли

– и похвалу и покуду. Био је неприкосновени ауторитет међу најугледнијим интелектуалцима свога времена.

Једног дана, почетком осамдесетих година прошлог века, Бата ми је рекао да је Живорад позвао моју супругу, Наду, и мене на њихову породичну славу Светог Николе. Била је то изузетна част, признање да ме је Живорад прихватио као озбиљног човека и пријатеља. Из многобројних прича знао сам да се за славу у Живорадовом стану у Грачаничкој улици – да ли је то случајност?, окупљају најумнији и по много чему најзанимљивији људи: Борислав Михајловић Михиз, Матија Бећковић, Добрица Ћосић, сликари Мића Поповић и Бата Михајловић, свештеници, епископ Амфилохије и јеромонах Атанасије... Позив је био „улазница” у свет људи који се

искупљају једном у стотину година. А те приче које су Живорадови гости причали биле су занимљивије од већине књига са најневероватнијим догађајима. Историја коју смо писали и учили била је до те мере партијска и пропагандна да је више личила на бајке за предшколски узраст него на озбиљне историјске чињенице. О истим догађајима који су исписани по силним „научним књигама” присутни гости су причали (као учесници или сведоци) сасвим друге приче. Посебно занимљива сведочења су била о животу, раду и „ослободилачкој борби” друга Тита. Причала се нека друга истина која је била забрањена и немилосредно кажњавана ако би се појавила у јавности.

Једне славске вечери Живорад нам је рекао да ће га „нешто мало касније” посетити пријатељ

и најдрагоценији сарадник у припреми књиге „Задужбине Косова“ епископ Рашко-призренски, Павле. И те вечери, око осам сати, у стан је дошао омалени и проседи епископ, ни близу изгледу из Живорадових прича о човеку изузетне снаге и храбрости. Обично, кад помињете „снагу и храброст“, јавља вам се слика снажног и јаког човека. И то је оно што често превиђамо кад причамо о нечијој „снази“. Епископ и Живорадов пријатељ, Павле, задржао се нешто више од сат времена.

После славске вечере за којом је епископ, Павле, појео нешто мало више од птице, извинио се рекавши да би морао да пође; жели да посети кућу још једног драгог пријатеља. А сутрадан се враћа на Косово... Живорад га је испратио низ дрвене степенице до капије. У испраћају се задржао мало дуже, а кад се вратио рекао је са осмехом, видно расположен разговором који је на испраћају имао: Свети човек... Поновио је те две речи још неколико пута причајући како му је и колико му је епископ, Павле, помогао током многих година боравка на Косову док је прикупљао грађу за књигу „Задужбине Косова“, најзначајније сведочење о свим светим грађевинама подигнутим током наше дуге и тешке историје. (Књига је изашла поводом обележавања шест векова од Видовдана 1389.). Поднаслов ове капиталне књиге од 875 страна је: „Споменици и знамења српског народа“. Уредник издања је

Фото: Хаци Драган Танасијевић

Живорад Стојковић, а председник Одбора епископ Рашко-призренски, Павле.

Неколико година после избора епископа Павла за патријарха српског, причало се међу највиђенијим људима нашег јавног живота и Цркве да је то именоване било (уз Божју промисао) и Живорадова упорност да свога пријатеља убеди да прихвати позив за кандидатуру и црквени предлог. Познато је да је епископ Павле у почетку одбијао причу о тој могућности, правдајући се неодложним и великим пословима на Косову. Међутим, како су људи касније причали, Живорадова упорност и велико пријатељство били су пресудни да се епископ, Павле, прихвати предлога и...

Све остало је сажето у оне две речи које је Живорад Стојковић изговорио кад је свог драгог госта и пријатеља испратио

до капије у Грачаничкој улици: Свети човек.

И данас се живо сећам те вечери кад сам први пут видео и слушао приче епископа Павла. Касније ћу га виђати и слушати као патријарха током оних страшних ратних година крајем прошлог века, кад је понављао небројено пута да нам је на овом свету најважније да будемо људи. Мирно је завађену браћу, стишавао запенушалу младост и опамећивао заборавне, једном речју био је глас мира, разума и доброте која се ретко среће међу нама нестрпљивим људима.

На мом радном столу је већ годинама књига посвећена „животопису и поукама патријарха Павла“. А наслов те књиге мудрих прича и савета патријарха Павла, је: „Бог ће помоћи ако има коме“.

Београд, 3. новембар 2020.

ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ – ПОЈАВА И ПОЗВАЊЕ

Био је целовита, складна, савршено добро уравнотежена личност, у којој су се добро допуњавале особине мудрост и безазленост, праведност и доброта, разумност и самилост, озбиљност и смисао за хумор.

Пише: Жарко Требјешанин

Патријарх Павле је необична, јединствена појава у новијој српској историји. Он је, слободно се може рећи, право чудо Божје. У доба грамзивости, похлепе, појавио се изненада Човек који не граби, него даје другима од оног малог што има, у време жудње за раскошним материјалним животом, дошао је аскетски скроман и сав предан духовном, у доба зла, разарања и окрутности, дошао је благородан, добродушан, мио монах. Као што рече Матија Бећковић: „Нико у бучнијем веку није говорио тише, а да се чуо даље. /.../. Нико у безочније време није дуже и спокојније гледао истини право у очи. Нико се за своју славу није грабио мање.“

Не може бити случајно да се управо у најмрачније доба новије српске историје, деведесетих година прошлог века на светосавском трону устоличио патријарх Павле. Због своје честитости, мудрости и блакости, „Свети Старац“, „Светац који хода“, врло брзо је постао најомиљенији и најугледнији живи Србин. Такав митски, архетипски лик, појави се у народу изузетно ретко, можда једном у неколико векова. Архетипски, ванвремени старац увек се појави у прави час када се спрема каква велика опасност, када се подигну оностране, подземне моћне силе и окрену против народа, претећи да га сатру, униште. Митска фигура божанског Мудрог Старца појављује се као изненадна светлост

и спасење у доба таме, незнања, безбожности, несналажења и посрнућа. Појава човека који је оличење архетипа мудрости, духа и реда у мрачно доба пометње, бесмисла и безумља, доноси људима ред, просветљење и спокојство. Архетипски Старац је човек надмоћног духа, неспорни ауторитет за своју заједницу и свети човек који зна Божје тајне недоступне људском уму. Он има ванвремена, мистична знања, он зна тајне земље и Неба, прошлости и будућности, живота и смрти, о којима други смртници и не сањају. Мудри Старац је „онај који просветљава, учитељ и мајстор, психопомпос ...“ (Јунг, „О архетиповима колективног несвесног“, 2003, стр. 42).

Личност патријарха Павла

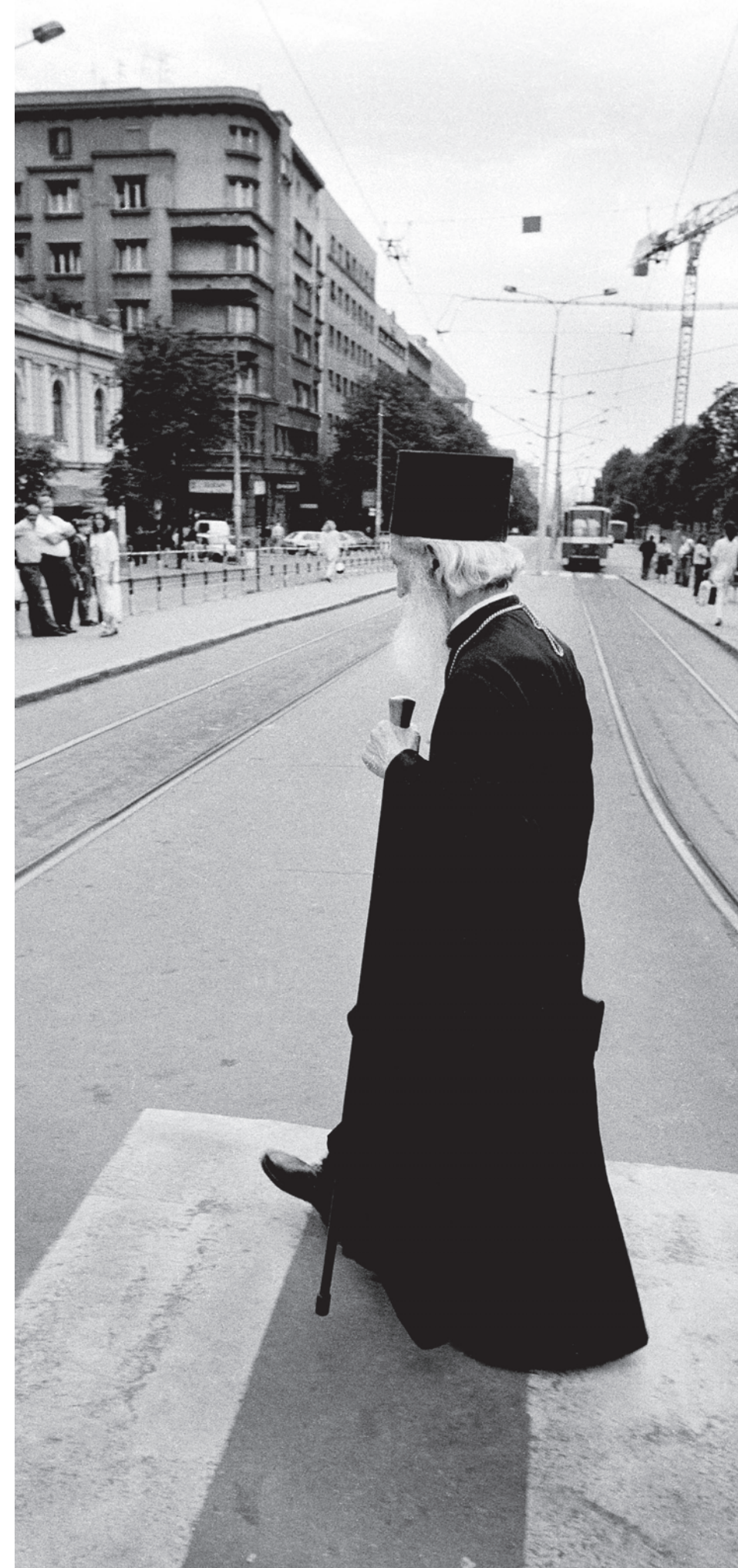
Патријарх Павле био је изванредно уман, духован, образован, мудар и духовит човек. Био је високоморалан на један изворни, спонтани начин, а не крути моралиста. У њему се отеловио јединствен, благословени спој разума и осећања, ума и срца.

Можда најупадљивија црта личности патријарха Павла била је да је био светачки благородан, добар, простодушан човек. Био је човек „дечје душе и срца“, био је „светац дечјег осмеха“ (Љубомир Ранковић, „Ево човека“, 2020, стр. 26). Патријарх Павле био је и остао дечачки простодушан, благ, безазлен, честитит, искрен.

Био је аскета и живео је аскетски скромно, монашки. Није примао

**У време опште
јагме и борбе
за материјалне
вредности, удобан
живот, комфор и
богатство, све нас
је импресионирала
Патријархова
скромност. Није
показивао никакво
интересовање за
стицање богатства
овога света.
Сав је био
окренут Небу.**

плату патријарха, него је живео од своје скромне пензије, а и од ње је давао убогим. „Био је чуваран и штедљив. Ноћу је обилазио велику зграду патријаршије и гасио заборављена светла по ходницима и канцеларијама. Сам себи је правио и крпио ципеле, шио и ушивао, прао и пеглао одећу, спремао храну“ (Љ. Ранковић, 2020. стр. 12). Спремао је храну, углавном од разног биља и поврћа, а посебно је волео коприву, коју је сам брао. Спавао је мало, на тврдој постељи. „У време опште јагме и борбе за материјалне вредности, удобан живот, комфор и богатство, све нас је импресионирала Патријархова скромност. Није показивао никакво интересовање за стицање богатства овога света. Сав је био окренут Небу, бринући само о духовним вредностима и спасењу своје душе. Он је сабирао благо за

вечност“, сећа се са сетом и љубављу др Топлица Лепић, патријархов лекар из конзилијума са ВМА (наведено у Љ. Ранковић, 2020, стр. 133).

Као човек био је слободољубив, слободоуман и толерантан. „Патријарх Павле, иако у потпуности човек Цркве, није био клерикалац, нити задрти фанатик ни у чему. Напротив, био је човек свете и светле слободе ... Био је просвећени демократа, човек слободе по природи и бићу“ (Љ. Ранковић, 2020, стр. 66).

Био је човек стрпљења, толеранције. Знао је да је наша велика бољка нетрпељивост и борио се против ње. „Није несрећа што ми имамо супротна гледишта, јер се ствар мора сагледати са више страна. Али често код нас долази до оног што није разлика у мишљењу. Тога се морамо ослободити. Ако будемо толерантнији, онда ћемо моћи да схватимо и то гледиште другог. Не да га усвојимо ако није добро, али да га схватимо да не дође до мржње и овог што нас цепа и дели“ (В. Јеротић, „Патријарх Павле /1914–2009/“, „Од Саве до Павла“, том III, 2018, стр. 314). Имао је развијено драгоцено и ретко умеће слушања, да разуме оно што му човек каже, али оно што каже тек са пола речи, па чак и оно што му прећути, што не каже и да га подржи.

Свети Старац, мудри човек знао је да буде и шармантан, духовит, са тананим смислом за

Фото: Имре Сабо

добро-ћудни хумор и благу иронију. Умео је да се нашали и да незлобивим хумором одговори човеку који се правио важан. Како је био аскета, није пио, осим када је то налагао обичај, а и тада би наздравио тек уз мало вина на дну чаше. А када би му понудили другу, враголесто је одговарао: „Једна довољно, две много, три мало”. Већ озбиљно нарушеног здравља у дубокој старости, када је лежао на ВМА, на питање лекара „како је данас – одговарао је понекад шеретски, озарен дечјим осмехом: ‘Не би било с горег да је боље.’” (наведено у Љ. Ранковић, 2020, стр. 132).

По свом карактеру био је хришћански племенит, самилостан, милосрдан. Красиле су га и особине великодушности и несебичности. У сусретима с људима, у међуличним односима показивао је да је као личност непатворено срдчан, отворен, приступачан, непосредан.

Патријарх Павле је добро знао да несклад разума и емоција доводи до поремећаја психичког живота и менталне неравнотеже, а да је за здраву и зrelu личност неопходно слагање ума и срца. О томе сведочи његова мудра реч: „Однос разума и осећања је наш основни и најважнији однос. Само нас обоје чини трезвеним, савесним, топлим човеком. А само са једним ми смо или неумољиви критичари или усијане и искључиве судије.” (В. Јеротић, 2018, стр. 328).

Све у свему, био је целовита, складна, савршено добро уравнотежена личност, у којој су се добро допуњавале особине мудрост и безазленост, праведност и доброта, разумност и самилост, строгост и нежност, аскетизам и саосећајност, озбиљност и смицао за хумор.

Послање и трновити пут патријарха Павла

Патријархова животна судбина није била нимало лака. Његов животни пут „од рођења до смрти, био је тежак и трновит, препун крста и страдања, као и пут његовог народа”, вели протођакон Љубомир Ранковић (Ево човека, 2020, стр. 31).

Рођен као син Стевана и Ане Стојчевић, на крштењу је добио име Гојко, али му је више одговарало монашко име Павле, пошто је био ситан, мали растом и мршав. Име Павле (од грч. *Паулос*, лат. *Paulus* = мален, ситан), значи „онај који је нежан, слабашан, ситне грађе”. Надевано је обично слабашној, физички омалеој деци са жељом да порасту и постану духом велики људи попут њихових славних имењака. Мален растом, монах Павле израстао је духом „до мере Христове”.

Као дете Гојко је био слабашан, нежан и болешљив. Попут великог психолога Алфреда Адлера који се, када се као петогодишњи дечак, нежне телесне

грађе и рахитичан, једва опоравио од тешке упале плућа, за рекао да ће постати лекар и да ће му мисија бити борба против болести и смрти, и наш будући патријарх рано се определио за то да, као свештеник и лекар, помаже људима. Привлачила су га два света, христољубива, човекољубива позива – свештенички и лекарски, жудео је да буде исцелитељ душе и тела. „Ја сам био болешљив и слабашак као дете”, сећао се патријарх Павле у једном разговору. „Није било средстава за лекара и лекове. Једанпут су ми палили свећу, мислећи да сам умро. И касније, у младости, видео сам потресне драме сиромашних болесника који су умирали у недостатку средстава за лечење. Тад сам се заветовао да студирам медицину и да будем лекар и свештеник. Желео сам да попут светих хришћанских Врачева (лекара), бесплатно лечим људе и помажем им у тешким часовима болести, које сам и сам преживео у манастиру Вујну, када сам се чудом Божјим излечио од туберкулозе. Ја тако, а Бог другачије. Други светски рат осујетио је све моје планове. Нисам постао ни свештеник ни лекар.” (Љ. Ранковић, 2020, стр. 179).

Желео је да се ожени, јер неизмерно је волео децу и чезнуо за породицом, том малом црквом, која је извор љубави и заједништва. Али, пошто је у младости прележао тада неизлечиву плућну болест, невољно и са жаљењем се одрекао жеље да се ожени и да има пород, па се замонашио. О

томе је у једном интервјуу испричао: „Провиђење је, очигледно, имало друге планове са мном. Тешка болест плућа у младости, од које ме Господ, милошћу својом, без лека и лекара исцелио, променила је моје животне планове. Примиио сам монашки чин 1946. године, у 32. години живота” (Интервју патријарха Павла за радио „Глас цркве”, 24. март 2000. г.).

Рано је постао свестан свог позвања и да га води и штити добро Провиђење. „Од првог детињег корака, овај свети Божји човек осећао је да његовим животом руководи рука Промисла. Она га је на чудесан начин проводила кроз кланце и теснаце животних искушења, провлачила кроз иглене уши болести и страдања, и спасавала од физичке и духовне смрти” (Љ. Ранковић, 2020, стр. 61).

Његов живот био је од самог почетка испуњен непрекинутим и упорним трагањем за врлином, за смислом и спасењем, а тај хришћански пут није лак, он је хростолик, препун тешких искушења, кривуда, тегобан, болан и дуг. Гојко (у монаштву Павле) је са свега три године остао без оца, кога није ни запамтио, а нешто касније и без мајке, која се преудала, па га је, као сироче, подизала тетка Сенка. Била је то његова прва велика и непроболна озледа на души. Колико је ова рана велика и дубока најбоље, најрецитије говори одговор патријарха на деликатно питање у једном

интервјуу. На подуже питање, у интервјуу за Глас цркве 2000. године: „Прва Ваша животна драма била је прерани губитак родитеља. Остали сте без оца у трећој години. Нисте га упамтили. Мајка се преудала. Знамо шта мајка значи у животу човека. Особито мушкарца сина. Како се носите са том тешком животном раном?“, патријарх је одговорио онако како му није било својствено, необично кратко, штуро: „У молитвама пре свих, помињем мајку своју...“ Затим је заћутао и додао: „Нека то буде довољно за одговор“ (Љ. Ранковић, 2020, стр. 177-178).

По завршетку четири разреда основне школе у родним Кућанцима (Славонија), тетка га је дала да даље учи код стрица у Тузли (са осморо његове деце, где се научио одрицању), а онда после мале матуре у Богословију (шест разреда) у Сарајеву. И тако се наставио ход по трњу, живот по туђим кућама и домовима, сирочета без своје куће и породице. После Сарајева дипломирао је на Богословском факултету у Београду, где је упоредо завршио још два разреда гимназије и уписао медицину. Одатле је отишао у манастир Свете Тројице у Овчару.

Након Тројица, постао је вероучитељ избегличкој деци у Бањи Ковиљачи, где је, спасавајући једног маленог утопљеника из хладне Трбушничке реке, добио тешко запаљење плућа, које се претворило у туберкулозу. Страхујући да је заразан, повукао се

Фото: Хаџи Драган Танасијевић

у потпуну изолацију у манастир Вујан (близу Равне горе). По лечењу, одатле се упутио у манастир Благовештење („овчарска светиња“), у којем се замонашио уочи Благовести 1946, када је и добио монашко име Павле.

Његова тешка и тада смртоносна болест била је још једна благословена рана (*felix culpe*), још једно од Бога послато знамење и путоказ. Божја воља није била да постане свештеник, већ монах. У хришћанству болест није само несрећа, него је и благодат. „Не дивимо се свакој врсти здравља и не гнушајмо се свих болести. У неким случајевима и са аспекта оног што је у духовном погледу добро за човека, болест, парадоксално, може да буде сматрана за добро више од здравља. Зато и виђамо многе духовнике како се, суочени са болешћу /.../ радују

благодатима које од ње могу да стекну“, писао је Свети Григорије Ниски. Слично је говорио и Јунг својим ученицима о томе да неуроза, која јесте душевна болест, није само нешто што је апсолутно зло и патолошко, него има и позитивну улогу. Симптом неурозе није тек само штетна појава коју треба што пре уклонити као покварени зуб, већ је он упозорење и лек, па и покушај самоизлечења. Не треба очајавати и бити несрећан због неурозе неке особе. „У многим случајевима треба да кажемо: ‘Хвала Богу да може да буде неуротичан’.“ (К. Г. Јунг, Аналитичка психологија, 2002). Болест је по својој улози у духовном и моралном развоју слична посту, аскези и бдењу – чисти дух и душу. Она је Божји дар јер рађа многе духовне плодове. Она води ка скрушености, саосећању за слабе, молитви и покајању.

Када је изабран (1957) за епископа рашко-призренског, његова „архијерејска служба на Косову и Метохији била је почетак новог голготског пута“. Било је то можда највеће и најдуже страдање у његовом тегобном животу. „Косовска Голгота начела је физичку природу владике Павла и он је оболео од дијабетеса. То је био њеов ‘жалац у месу’, да се не би погордио, како је сам говорио“ (Љ. Ранковић, 2020, стр. 104). Своју судбину прихватао је без роптања, смерно и послушно. Био је духовник на Космету у најстрашније три деценије, где је у непријатељском албанском окружењу много пута био разапичан, шиканиран, исмеван, вређан, поплуван, тучен и прогањан од стране фанатизоване, мржњом заслепљене, разјарене руље. Његове телесне и душевне патње биле су свете ране на путу спасења. Јер као што рече Христос у својој *Беседи на јори*: „Блажени прогнани правде ради, јер је њихово Царство небеско (Мт. 5: 10)“. Без мука, страдања и искушења се не достиже смирење, блаженство и спасење. А свети апостол Павле је проповедао „да нам кроз многе невоље ваља ући у Царство Небеско“ (Дап. 14: 22).

Када је 1990, за њега неочекивано, вољом Свевишњег, изабран за патријарха, „бацио се на земљу великом метанијом пред лицем целог Сабора архијереја и завапио: ‘Немојте браћо, ако Бога знате! Стар сам и имам шећер!’ Ипак је на крају приклонио главу пред вољом Духа Светог“,

Фото: Хаџи Драган Танасијевић

Његова тешка и тада смртоносна болест била је још једна благословена рана (*felix culpe*), још једно од Бога послато знамење и путоказ. Божја воља није била да постане свештеник, већ монах. У хришћанству болест није само несрећа, него је и благодат.

пише Љубомир Ранковић („Ево човека“, 2020, стр. 104). Знао је да не може избећи свој тежак, претежак задатак и смерно је прихватио свој крст. Крајем двадесетог века, у последњој деценији, у можда најтежем и најмрачнијем периоду новије српске историје, „патријарх Павле, избором Светога Духа, ступио је на *via dolores* – пут крста и Голготе са целим својим народом“, пише Љ. Ранковић („Ево човека“, 2020, стр. 59). Било је то време безумних ратова, испуњено стравичним злочинима и разарањима, као и погубним санкцијама најмоћнијих земаља, које је кулминирало тромесечним свакодневним бомбардовањем Србије од стране НАТО-а. Све то је довело до унутрашњих сукоба, економског слома, хиперинфлације и сиромаштва, као и до духовног пропадања српског народа. „То је било време зла и духа таме, у коме је постојала претња потпуног уништења српског народа и државе.“ (Љ. Ранковић, 2020, стр. 59).

Патријарх Павле је много учинио за спас српског народа у време његовог великог страдања у последњој деценији 20. и почетком 21. века. Захваљујући том, „Светом човеку“, праведнику Павлу, наш народ је избегао потпуну катастрофу и нестанак државе. У интервјуу из 2000. године, осврнувши се на ово протекло време зла, он је рекао: „Протекла деценија, од како сам Божјом вољом изабран за патријарха, обележена је крвавим ратовим,

Фото: Хаци Марко Вујичић

политичким немирима, великим међународним притисцима и уценама, ултиматумима и санкцијама, великим моралним кризама и падовима, појединачним и свенародним ... Сву наду сам полагао и полажем у Бога. Он је господар васионске драме и људске историје. /.../ Велика лична и свенародна патња била је велико огњено чистиште за обнову и препород. У томе видим Божји знак, поруку, опомену, али истовремено и подршку. Зато увек сву наду полажем у Бога Живога. Безнађе за хришћанина није само пораз, већ знак тешког греха обезбожености, немоћи и предаје”.

Требало је имати надљудску снагу и веру, па истрпети до краја тај дугачак искушенички, страдалнички и мученички пут. То је било тешко, али је, очигледно, вредело. „Ко издржи до краја, тај ће се спасти. Ту је, моћи издржати на правом путу до краја, а тај пут је тесан и узан, а и тесна су врата што воде у живот. А како су широка врата и широк пут што води у пропаст, и много их је који њим иду” (Интервју Патријарха Павла у „Антологија Агапе”, 2005, стр. 20).

Патријарх Павле је говорио промишљено, кратко и мудро. Свака његова писана или изговорена реч била је суво злато. Као што добро рече Матија Бећковић: „Нико није говорио мање, а да је рекао више”. Његове речи биле су мелем за ране српског народа. „Свака његова реч била је слатка

Био је духовник на Космету у најстрашније три деценије, где је у непријатељском албанском окружењу много пута био разапињан, шиканиран, исмеван, вређан, попљуван, тучен и прогањан од стране фанатизоване, мржњом заслепљене, разјарене руље.

као мед и благотворна као лек”, каже Љубомир Ранковић.

Средишња тема његових проповеди, поука и казивања је човек, његова боголика природа и однос са Богом. Суштина људске природе је – слобода, Божји дар и терет. Само човек је слободно и разумно биће – личност. Животиње немају индивидуалност, оне су тек примерци своје врсте, само човек има личност јер је створен по слици и прилици Божјој. „Без разума и без способности усавршавања, човек не би био личност”. Ми, као и животиње, имамо телесне

органа и нагоне, „али оне немају разум, осећања, вољу и слободу, а то су ствари које стварају личност”, говорио је Патријарх Павле (исто, стр. 17).

Али човекова слобода није само благослов, она је и проклетство, јер подразумева одговорност за могућност да човек својом слободном вољом одабере и зло. Човек је биће које, дакле, може ићи и правим путем до спасења и погрешним до пропасти, он може бити и добар и зао. Говорећи о двогубој људској природи, патријарх цитира мисао филозофа Боже Кнежевића: „Човек је биће којем може и Бог да се обрадује, а од кога може и ђаво да се постиди”. Видите колики је то огроман распон! Где ћемо се наћи, зависи од нас” (Интервју „Антологија Агапе”, 2005, стр. 19).

Слободном вољом, ми, људи, можемо одабрати и добро, поштено, праведно; одабрати Бога, а не ђавола. Човек који је одабрао врлину, добро, човечност може имати осећање неописиве радости, усхићености и просветљења, блаженства у свим условима, у сваком стању, у свако време. „Блаженство је у нашим рукама. Може човек бити блажен и болестан. Може бити блажен да је и у затвору. Може чак да буде блажен и када га поведу на гиљотину. Од њега зависи то блаженство. У његовим је рукама. /.../ Извршавајући заповести Божије, које нису тешке, и ми свој живот приближавамо том блаженству, приближавамо Богу”.

Личност и њену судбину, меру духовног развоја и степен достигнуте зрелости не одређују дефинитивно ни биолошко наслеђе нити средина, него она сама, њена слободна, властита делатност и воља. Неки људи се жале на лош утицај средине који их је начинио рђавим и кажу: „ветар ме је начинио плевом“. На то патријарх одговара речима Оригена: „Нема ветар ту моћ да пшеницу претвори у плеву. Ветар ти је само показао да си празан и лак и занео те“. А онда додаје: „Дакле, потрудимо се да будемо пшеница боља, одолећемо тим ветровима који дувају са свих страна у данашњем времену“. Човек је слободан да бира какав ће бити добар или зао, скроман или похлепан. За хришћанина циљ је постизање блаженства у седам ступњева. Смирење је први, основни ступањ и темељ свих осталих врлина. А на самом врху лествице врлина, стоји – љубав. „Она је пуноћа савршенства у узрастању ка Богу. Љубав нема у шта пређе. Вера ће прећи у гледање, нада ће бити остварена, а љубав је веза и јединство са Богом и нашим ближњима. Бог је љубав, и ко у љубави пребива, он сав у Богу пребива“, каже патријарх Павле (Љ. Ранковић, 2020, стр. 9).

Вољени српски патријарх, није се бавио само вечитим богословским питањима и апстрактним проблемима хришћанске филозофске антропологије. Имао је он слуха и за проблеме, дилеме и посрнућа савременог човека. Тако, рецимо, на питање

Александра Гајшека како тумачи феномен масовног ширења савремених менталних болести: депресије, кризе идентитета, наркоманије, алкохолизма, патријарх одговара психолошки веома луцидно. Човеку је смисао неопходан, каже он, „али ако не нађе прави смисао, он, човек, мора тражити један фиктивни смисао, не може да живи без икаквог смисла, циља живота“ (Агапе антологија, 2005, стр. 18). По патријарховом мишљењу, „питање смисла живота долази пре сваког човека и сваки га човек мора решити ... јер без икаквог смисла човек не може да опстане“. Наводи да је Ајнштајн на питање „какав је циљ и смисао живота“, одговорио: „Имати одговор на то питање значи бити религиозан“. Нешто касније велики физичар је додао: „Човек који не би имао осећање смисла и циља свога и својих ближњих, он не само да би био несрећан, већ би једва био способан за живот“.

Узор духовности, праведности и човештва

Патријарх Павле имао је непатворену харизму, готово магичну моћ утицаја на људе, верне и неверне. Његова харизматична моћ, за разлику од политичара или естрадних звезда, није била производ медијског маркетинга, већ је била изворна, задобијена личном врлином, духовном снагом и Божјом милошћу. У време тираније овоземаљских моћника, чији се ауторитет заснивао на

голој сили и материјалној моћи, овај свети човек нам је показао да се велики утицај може темељити и на моралној моћи. Његов неспорни велики ауторитет почивао је искључиво на духовној моћи, на врлинама љубави, доброте, разумевања, праштања и чојства. Још за свог живота постао је не само велика историјска личност него и горостасна митска фигура савремене српске историје. Он је постао „урбана легенда Београда и Србије, национални мит, модерна епопеја ... Причане су приче, стваране легенде, ређали се сведоци ... Ширила се у народу истина о ‘свецу који хода’ /... / Поштовали су га сви, без обзира из ког друштвеног слоја, звања, знања, образовања и положаја потицали. Постао је национална сагласност и једногласно успостављен конзензус, у народу склоном поделама ...“ (Љ. Ранковић, 2020, стр. 13).

Метеорска појава Његове светости патријарха Павла у најмрачнијем времену новије српске историје била је истинско чудо, милосрдни дар Божји, искра небеске светлости у мркој земаљској тами. После више од десет година од његовог упокојења било би добро да се упитамо шта је његова чудесна појава значила за Србију, који нам је завет оставио и, најзад, колико смо га чули и послушали.

Његов завет може стати у свега две обичне речи: „Будимо људи!“ То је морални императив српског патријарха Павла, који изгледа

једноставан и лак, а тако га је тешко остварити. Наиме, човек се не рађа као човек у духовном и моралном смислу, као готова личност. Човеку није *гајмо* већ је *загајмо* да постане човечан човек и истински слободна личност. „Бог нас је створио људима и тражи од нас да то и будемо. Нема таквих времена у којима то не би могли бити и не би били дужни да то будемо“, неуморно је говорио наш вољени патријарх. А често је упозоравао: „Никад није било лако бити човек међу људима.“ Није смисао и циљ људског постојања сам, голи, биолошки живот, преживљавање по сваку цену. „Нама је боље да нестанемо као људи, него да опстанемо, биолошки да преживимо као злочинци и нељуди“, говорио је храбро и достојанствено у време масовних злочина, мучења и убијања, у време разобручене људске деструктивности и свирепости „у име народа и патриотизма“. Свети Човек, као усамљени пророк опомињао је мржњом заслепљени и милитантним национализмом опијени народ: „Чувајмо се од нељуди, али се још више чувајмо да и ми не постајемо нељуди“.

Он нас је подучавао да је човеков свети задатак да превазиђе егоизам, да помогне себи самоме, али и другима, да људе упуту на прави пут и учини их блаженим. Када се човек приближава Богу, када слуша заповести Божје, и постаје блажен. Али то није довољно. „Треба да својим животом тако светлимо да и други људи

виде пут којим треба да пођу ако хоће, па ако неће, сами ће бити одговорни“. Ми треба да укажемо ближњем где је истинско добро, прави, блажени живот, а не само „ја да се спасавам, шта ме брига за друге, нека пропадну“, опомиње патријарх, „јер Бог жели да се сви спасу и дођу до познања истине. /.../ И Он жели да сви будемо свети. А да ли то човек хоће или неће – то је слобода“ („Антологија Агапе“, 2005, стр. 21).

Многи су људи данас сумњичави према моћи појединца да, уколико нема велику политичку власт, било шта промени у друштву, а нарочито да корени то мења устројство, систем вредности и свест људи. Па, ипак, ето десило се чудо, да је један старац, маленог раста, без моћне политичке странке, војске, без жандармерије, полиције и тајних служби, задобио највећу духовну и моралну моћ у српском народу. Своју моћ он је црпео из своје аскетски скромне, честите, интелектуално и морално узорне личности. Он је не само добро познавао библијске књиге, као и свете списе Очева Цркве, него их је одлично разумео и што је најтеже и најређе, он је истински живео хришћанским животом, по изворним хришћанским начелима. Својим светачким животом, он је посведочио истинитост својих речи и оживотворио своје проповеди. Својим примером показао је да човек збиља носи у себи лик Божји и да може да буде Човек међу људима и у најмрачнијим временима.

Управо у временима кризе, безумља, корупције, великог народног незадовољства, несналажења и тражења излаза и спаса, истакнути, часни и поштени појединци, са којим се незадовољан народ идентификује, добијају велику моћ јер њихов глас постаје глас народа и Бога. Без ових изузетних, ретких појединаца, визионара, читаве људске заједнице би пропадале. „Само појединци у народу кроз векове одржавају здраво народно језгро. Само светли примери појединачних људи провлаче непрекидну нит здравог православног хришћанства и националне српске свести у српском народу кроз његову историју. Увек је тако било. Али ови појединци када подигну свој глас, ма колико времена била тешка и безверна, сви их слушају јер зачују у себи сопствени глас верујућег хришћанина. Тако се кроз појединце народ прене, опоравља и враћа правим изворима своје душе“, наводи Патријархове речи В. Јеротић („Од Саве до Павла“, том III, 2018, стр. 314).

Докле год постоје такви узорни појединци или макар сећање на њих у једном народу, такав народ, макар и залутао, није изгубљен, за њега има наде, јер има свој темељ и оријентир. Зато је важно очувати и преносити сећање на тако изузетног, Светог Човека као што је био наш вољени патријарх Павле.

Јануар, 2021.

ИЗ ВРЕМЕНА ПАТРИЈАРХА ПАВЛА

**„Пошто је од Старе Србије начињена
аутономна област Косова и Метохије,
Срби су одједном у својој земљи постали
мањина, као у турско доба.”**

Пише: Војислав Кошћуница

Патријарху Павлу припала је дужност поглавара Цркве у једном од најтежих, судбинских периода савремене српске историје.

Својим деловањем и мисијом у Цркви и народу, у отаџбини, у расејању, у сусретима са домаћим и страним духовним и световним саговорницима широм света, патријарх Павле није само обележио једно време, већ је неодустајно опомињао на нешто би требало да буде морални кодекс једног народа. То наше тешко и тегобно време патријарх Павле осветљавао је својим порукама и поукама изнад сваке дневне буке, вреве и распричаности, залажући се за благе речи и јаке доказе, упозоравајући да је важније спречити зло у нама него туђе зло, позивајући на мир, љубав и уважавање других. У речима које ће

више пута поновити као да је сажет његов поглед на свет и човека: „Нико нас није питао хоћемо ли се родити у овом или оном народу на овом или оном тлу. За то немамо ни заслуге, ни кривице. Али, да ли ћемо опстати као људи или нељуди, то зависи од нас, као што од нас зависи да ли ћемо опстати или нестати и пред Богом и пред човечанством.”

Положај српског патријарха као црквеног поглавара никада није могао да се сведе само за његову верску улогу већ се та улога природно повезује, преплиће са оном коју он неизбежно има у јавном, државном животу. Тако је било и са патријархом Павлом. У једном тешком, смутном времену треба се подсетити како је ту другу улогу вршио патријарх Павле. Јер, при самом помену имена патријарха Павла пред нама се помаља слика

његове смирености, благости, скромности, мудрости и способности да на крајње једноставан начин говори о питањима политичким, историјским, теолошким, филозофским. При томе се служио примерима и наводима из Јеванђеља, како у Цркви тако и у народу. Али су се толико пута могле чути и патријархове речи које су се тицале државне политике и одлука, као и јавних личности. „Црква је дужна да каже шта мисли о државној политици”, говорио је патријарх Павле, „да опомене, исправи, усмери или осуди ако је та политика штетна за грађане, односно чланове Цркве. Свидело се то некоме или не, Црква је једини морални арбитар у државно-политичким пословима, јер се они непосредно тичу народа за који је Црква одговорна пред Богом и пред историјом. Црква нема претензија да замени државну

Фото: Хаци Драган Танасијевић

**„Ако би којом несрећом ипак
дошло до сукоба, бићу дужан да и лично
станем на страну народа према коме
би се применила сила.“**

власт, већ само да ту власт може споља да надгледа и да о њој изриче свој суд, а све то само за добробит народа.“

Та мишљења имали смо прилике да чујемо и да пратимо и кроз бригу за Цркву и народ на Косову и Метохији, како у време када је био епископ Рашко-Призренски тако и када је постао патријарх Српски. На молбу уредништва зборника *Србија и коментари* 1996. године за прилог који неће бити „посланица, већ реч духовника богатих личних искустава и смиренних, домишљених одговорности у овом времену“, он је одговорио познатим текстом „Без осуда, отворено, очински“. Тешко да су се потпуније, саже-

тије и сликовитије могле описати прилике и насиље који је српски живаљ трпео под ондашњом комунистичком влашћу и албанском већином. Не улазећи у све упечатљиве појединости и оцене садржане у том прилогу, подсећамо на неколико редова који можда најбоље описују начин на који су насилно одређене, арбитрарне комунистичке унутрашње границе ондашње Југославије утицале на муке и страдања српског живља на Косову, као и путеве којима

ће албанско вођство то касније искористи у својој пропагандној борби за независност Косова. „Својим доласком на Косово, за епископа Рашко-Призренског (1957)“, бележи патријарх Павле, „видео сам и другу страну искушења српског народа. Пошто је од Старе Србије начињена аутономна област Косова и Метохије, Срби су одједном у својој земљи постали мањина, као у турско доба. Већ у својим првим епископским извештајима, указивао сам да, иако су Срби на власти,

Косово у ствари држе Шиптари.“ Нешто касније, патријарх ће предвидети даљи след догађаја на Косову и са Косовом: „Шиптарске вође искористиле су прилике у комунистичкој Југославији да своје непријатељство према Србима огласе као угроженост од њих, а припреме да завршни чин отцепљења представе као нужност насилне заштите од ‘насиља’“.

Време када је изабран патријарх Павле подудара се са почетком ратних сукоба, међународних мировних планова и конференција, санкција тзв. међународне заједнице, као и спољних војних интервенција, од бомбардовања Републике Српске до НАТО агресије на Србију. Све то су пратиле и унутрашње поделе и сукоби у земљи, подстакнути чињеницом да се и успостављање ограниченог политичког плурализма и вишестраначког система и живота одвијало у знаку настојања једне странке да, на различите начине и по сваку цену, сачува свој владајући положај, како медијским тако и изборним манипулацијама, претњама и преварама.

То је истовремено доводило до унутрашњих напетости, насилних сукоба, грађанских протеста и демонстрација. У таквим околностима дубоких криза и сукоба који ће обележити деведесете године, патријарх Павле је истицао да би, због погубних последица ауторитарне владавине једне странке и једне личности, било добро да се тадашња власт за-

мени нечим што је у то време називано владом народног спаса или владом националног јединства. У једном интервјуу 1991. године, патријарх ће тако казати „да један човек и једна странка не могу учинити онолико, и када су најдобронамернији, колико може да учини више људи и странака“. На једном од својих Сабова Црква ће опет повучити

**Патријарх Павле је,
како ће, опраштајући
се од њега рећи
митрополит
Амфилохије,
„пробудио ево
ових дана скривену
доброту, човечност
и богољубље и
братољубље у
хиљадама душа које
су га на мртвачком
одру препознале као
свога најрођенијег,
брата, оца,
пријатеља, који
их никада неће
заборавити или
оставити.“**

да „ничија столица није важнија од судбине целог народа“ и да „нико нема монопол над народом и будућношћу наше деце“. Нешто касније, на преласку у нову. 2000. годину, патријарх ће рећи: „Царство моје није од овога света – вели Исус Христос, а ми, људи, живимо у овом свету и нисмо ван њега, па зато морамо и бити заинтересовани за оно што се око нас догађа. Није нам свеједно да ли ће на власти бити људи који ће давати више слободе и права човеку и омогућавати му људскији живот или не.“

У време протеста народа и студената 1996/1997. године због изборне крађе, Црква је осудила понашање режима због непоштовања воље грађана на локалним изборима и употребе силе против мирних демонстраната. Патријарх је тада, 3. фебруара 1997. упутио поруку народу и властима Србије, у којој је молио за уздржавање од изазивања сваког нереда, а чуваре реда и мира да то и буду, а не чувари власти „која тако трагично по све нас све више тоне у незнању шта ради“. Тада ће он и одлучно рећи: „Ако би којом несрећом ипак дошло до сукоба, бићу дужан да и лично станем на страну народа према коме би се применила сила.“

О идеји владе народног спаса патријарх ће поново говорити средином јуна 1999. године, када, после натовске агресије, одлази у Пећку патријаршију док се стање на Косову коли-

ко толико не нормализује. Синод тада издаје и саопштење у коме тражи заштиту за српски народ и светиње од међународних снага на Косову и поручује подједнако одговорно и реално: „Суочени са трагичним положајем у коме се нашао сав наш народ и Савезна држава, уверени да је у имену Божијем коначни суд и правда, а не у инструментализованом Хашком суду, истовремено захтевамо да актуелни председник државе и његова влада, у интересу народа и за његово спасење, поднесу оставку, како би нови људи прихватљиви за домаћу и међународну јавност, као влада народног спаса, преузели одговорност за свој народ и његову будућност. Сваком разумном човеку је савршено јасно да бројни унутрашњи проблеми и противуречности као и изолованост наше државе на међународном плану не могу бити решени и превазиђени са оваквом влашћу и под оваквим условима.“

До оставке носилаца актуелне власти и образовања владе националног спаса није дошло ни после овог позива. До расплета дубоке кризе у којој су се били нашли народ и држава доћи ће годину дана касније, после председничких и парламентарних избора расписаних за 24. септембар 2000. године. После објављивања резултата председничких избора, које је власт покушала да кривотвори, гурајући тако, вољно или невољно, земљу ка новим сукобима и можда на саму

ивицу унутрашњег, грађанског рата, патријарх Павле ми је, као председничком кандидату тадашње опозиције, 28. септембра, у име Синода, упутио писмо, које је предупредило много од онога о чему се у земљи и ван ње говорило или размишљало 5. или 6. октобра. Писмо, у свим својим појединостима и пажљивом одмеравању и избору формулација, подсећа на већ навођене речи патријархове у смислу да је Црква дужна да каже шта мисли о државној политици, а да постоје ситуације у којима је она посебно обавезна и позвана да то учини. Због његовог значаја, потребно је и данас подсетити на садржину тога писма:

„У знаку радости што су председнички, парламентарни и локални избори у нашој Отаџбини, 24. септембра ове 2000. године, протекли мирно и достојанствено, Свети архијерејски синод Српске православне цркве позива др Војислава Коштуницу и све његове саизабранике да приликом преузимања управе Државом, њеним Парламентом и општинама, то чини исто тако мирно и достојанствено.

Достојанствено и на основу добијених резултата који су доказ поверења народа коме припадају.

Достојанствено и одговорно у апсолутном смислу те речи, јер знамо да је овај народ, често страдајући, увек мислио на своју слободу.

Зато, данас када и практично доживљава жељену слободу, његови изабраници не смеју дозволити да, због свог понашања, суза жалосница ороси било чије лице.“

Неколико година касније, у јесен 2004. године, поставиће се пред српску власт и Цркву питање избора, овога пута на Косову, и то не питања резултата, већ самог смисла изласка на изборе. Наиме, положај преосталог броја Срба на Косову, неколико година после усвајања Резолуције 1244 и Кумановског споразума, ни у чему се није изменио. Неодговорна и корумпирана међународна бирократија на Косову, укључујући и њен војни део оличен у Кфору, објективно је више послужила да се прикрију праве размере прогона, етничког чишћења и уништавања имовине Срба на Косову него да се њихов положај поправи.

Ма колико се раније покушавало, од стране власти и Цркве, да се Срби охрабре да учествују на изборима и у привременим косовским институцијама, у нади да ће им то обезбедити мирнији и сигурнији живот и повратак прогнаних, ни до какве промене није дошло. Све наде коначно су покопане 17. марта 2004. године када су пред очима целог света, у срцу Европе, Срби прогањани и убијани, када су рушене њихове светиње и уништавана њихова имовина.

Пошто су, без обзира на мартовски погром на Косову, расписани

избори за 23. октобар, Синод је 1. октобра позвао све политичке факторе у Србији да не упућују позив Србима за учешће на изборима за тамошње органе власти, све док се не добију чврсте институционалне гаранције за безбедан опстанак српског народа и ефикасну заштиту његове имовине и црквене и културне баштине.

Дан касније, 2. октобра, сам патријарх Павле је на две адресе, председника Републике Србије и председника Владе Србије упутио потресан лични апел, обраћајући се не само као притежалац патријаршијског трона, већ некадашњи епископ на Косову и Метохији, који тамошње прилике и неприлике добро познаје више од пола века. Патријарх се обратио и као човек који је претходних година позивао српски народ да учествује на изборима у знак добре воље, како би Срби на Косову и Метохији са својим албанским суграђанима и свим осталим етничким заједницама могли да граде темеље другачије, заједничке будућности. Подсетио је такође да је после ранијих позива Србима да изађу на изборе уследио мартовски погром, и да су сва обећања из Европе и света, да ће они, макар у марту уништени, домови и храмови бити обновљени, а злочинци приведени правди – остала неиспуњена.

Патријарх је поручио да Црква начелно подржава демократско право учешћа на изборима, али

Фото: Хаци Драган Танасијевић

да свима који се залажу за безусловни излазак на октобарске изборе на Косову и Метохији поставља кључно питање: „У којој држави на свету се може захтевати излазак на изборе под условима у којима су људи лишени не само елементарне безбедности и основних људских права, па и права на слободу кретања, него и самог права на живот?“ На то питање, на које такозвана међународна заједница и њена оружанска сила на Косову и Метохији не желе или не могу да одговоре, Сабор, у име хришћанских начела и вредности, одговара овако: „Роба треба најпре ослободити ропског положаја који му је наметнут и извести га из тамнице да би се он могао слободно понашати и слободно бирати или бити биран.“

Поред драматичног тона у начину обраћања, Патријарх као да је имао потребу да додатно објасни и у оваквим околностима оправда сам смисао изношења мишљења Цркве о политици државе и њеним одлукама: „Никада у животу“, записао је патријарх, „нисам творио или говорио са политичком мотивацијом, а сада, са навршених деведесет лета, сигурно не почињем то да чиним. Када би православни Срби данас на Косову и Метохији били тлачитељска већина, а Албанци обесправљена, угрожена и угњетана мањина, и тада бих упутио овакав апел.“

Не улазећи у овој прилици у све појединости, посебно не у разлоге због којих је председник Ре-

публике Србије тада ипак позвао Србе да изађу на косовске изборе, чињеница је да је на биралишта 23. октобра изашло мање од једног постотка тамошњих српских бирача. Свакако да су пресудни утицај на овакав исход избора имали обраћање и позив самог патријарха.

На крају, велику улогу мишљење патријарха Павла имаће још једном, две године касније, приликом референдумског изјашњавања о Уставу Србије 28. и 29. октобра 2006. Познато је да је Србији нови устав био неопходан јер је претходни из 1990. године донет у време када је она била део југословенске државе која је убрзо престала да постоји, као што је после црногорског референдума о независности престала да постоји и државна заједница чији је Србија такође била део. Баш зато је било потребно уставом одредити правни статус Србије. Тим новим Уставом, Србија је добила сва битна идентитетска обележја као самостална држава. Она је добила своја државна знамења (грб, заставу и химну), српски језик и ћирилично писмо у службеној употреби. И, најзад, Србија је уставно дефинисана као држава српског народа и свих грађана који живе у њој. Нови Устав је референдумом добио и демократски легитимитет који претходни, онај из 1990. године, усвојен по кратком поступку у једностраначкој Скупштини, није имао. Зато је то, заправо, први демократски Устав Србије од 1945. године. Србија је

утемељена као правно уређена држава, а што је посебно важно за однос Цркве према Уставу, Косово и Метохија, сагласно темељним начелима међународног права и уставној прембули, одређени су као део Србије.

У посебном патријаршијском саопштењу, издатом после састанка који сам имао са патријархом, истакнуто је да Српска православна црква свесрдно подржава усвајање Устава, као и то да Србија брани Косово најјачим оружјем, а то су право и правда, што се потврђује новим Уставом. Другог дана референдума, замолио сам патријарха да лично гласа и позове народ на референдум. Патријарх, дугогодишњи епископ Рашко-Призренски препознао је важност тренутка, и једини пут у животу изашао је на биралиште и својим гласом снажно допринео да Србија добије Устав.

Тешко се могу сабрати све муке, недаће и искушења кроз које је патријарх Павле за свога земног живота пролазио као брижни и поуздани путовођа свога народа и своје Цркве. Зато је патријарх Павле, како ће, опраштајући се од њега рећи митрополит Амфилохије, „пробудио ево ових дана скривену доброту, човечност и богољубље и братољубље у хиљадама душа које су га на мртвачком одру препознале као свога најрођенијег, брата, оца, пријатеља, који их никада неће заборавити или оставити.“

Београд, децембар 2020.

Фото: Драган Јевремовић / Архива дневних новина „Политика“

МАЈКА

Пише: Маџија Бећковић

Је ли још жива
Она ваша сестра
Код које сте ишли
сваке недеље
Питам Патријарха Павла

Умрла је одавно
Али то ми није сестра
Него сестра од тетке
А тетка ми је мајка
Која ме подигла од колевке
Кад се преудала
Она што ме родила

И сад ја мислим
Кад променим светом
да ћу прво видети тетку
Које сам се највише ужелео
А за остале у царству небескоме
има времена
да се видимо и поразговоримо
од Аврама и Исака
до четвородневнога Лазара
моје крсне славе

Видећу и Светог Саву
и Цара Косовскога
И друге свете
Из рода нашега
Који су одбранили образ Божији

Видећу и мајку
Ако Бог да
И ако ме позна

УСПОМЕНЕ НА ДЕДУ ПАТРИЈАРХА

„Наше је да посадимо биљку, да је окопавамо и заливамо да би расла. Ако смо нестрпљиви, па је повучемо да брже расте, неће брже расти, само ћемо је ишчупати.”

Пише: Владимир Димићријевић

Снежана Милковић, унука омиљене сестре патријарха Павла, Агице, сабрала је своја сећања у књигу „Мој деда патријарх Павле” (Просвета, Београд, 2013).

Сећања су светла, чиста, поуздана, доказ истинске хришћанске и родбинске љубави.

Пре свега, сазнајемо да је патријарх Павле свагда био човек крајње личне скромности. Никада се није ни хвалио својим успесима, нити се жалио на своје невоље. Када се сестра Агица једном наљутила и питала га зашто они, као његови најближи, сазнају све последњи, он их је упutio да прочитају „Расуђивање” из Пролога Владике Николаја, од-

редницу за 9. март, у којој је јасно стајало да зли духови покраду сву благодат од оних који се хвале својим делима, јер су, по речи аве Исаије, Богу пријатне оне врлине које се врше у тајности. Једном је један патријаршијски службеник Снежани Милковић рекао да пази шта прича, пошто га је патријарх питао – ко ли га то цинкари (било је то после објављивања чињенице да он самом себи прави ципеле).

Због тога, његова унука га је питала да ли може да записује чињенице које чује од њега. Он је одговорио: „Немој да испадне да величаш патријарха”, на шта му је она рекла да неће писати о њему као првојерарху, него као о „деда Попи”, како га

је звала и знала од детињства. Патријарх се, посредно, сложио, истакавши да треба записивати, јер се ми погрешно уздамо у своје памћење, а суштински заборављамо. Жалио је што он сам није записивао поуке оца Макарија Јовањског, од кога је много научио. Себе никад није желео да брани, али је, кад би почели напади на његову патријарашку делатност, говорио: „Морам да браним патријарха”.

Прве успомене Снежане Милковић потичу из њеног детињства – владика рашко-призренског Павла звала је „деда Попа”, а он њу, у шали, „Морска глава”. Она је с породицом живела у Мадридској улици, на периферији тадашњег Београда, а владика Пав-

ле је у госте долазио изненада, јер није имао чиме да се најави (телефона, тих педесетих година у Београду, још није било). У својој црној ђачкој торби увек би донео понеки дар за укућане – бомбоне, јабуке, дуње – али сваком је давао по једну, с коментаром: „Да се не преједете“. Сестра његова, Агица, радосна што јој је брат дошао, журила би да га послужи, пошто је он кратко остајао. Ако не пожури, он само устане и каже: „Ето дођох да видим како сте, а сад морам да пожури“. Агица се увек бринула да њен брат мало једе, и да ће се због тога разболети. Кад је нарочито настојавала на томе да владика узме хране више од, за себе, уобичајеног, он би се насмејао и рекао: „Боље ми је да те послушам, него да се са тобом свађам!“ Снежана Милковић се сећа да су увек пред њом разговарали

Патријарх је живео у најскоромнијим могућим условима: соба у којој је спавао састојала се од једног кревета, старинског ормана, металног сефа и столице. Била је, како каже његова унука, налик на монашке келије које су постојале у Сопоћанима и Дечанима.

о свему и никад је нису слали у другу собу, што је њој веома одговарало, јер није волела да је неко сматра „кућним љубимцем“ који ништа не разуме (како се одрасли често односе према деци).

Владика Павле је својој сестри редовно слао дописнице из Призрена и са других страна, јављајући о свему прецизно и сажето. Увек ју је прво обавештавао о здрављу, јер је знао да Агицу то највише и брине. Сестра му је у Призрен редовно слала кутије с колачима, на чему је он био искрено благодаран.

Живот свештеног лица у доба комунизма није био нимало лак. Једном приликом, Агица се са својим братом из града вратила сва узнемирена, јер се једна девојка ухватила за дугме и рекла: „Поп, баксуз!“ Разљуће-

на, сестра је девојци одбрусила: „Срам те било, ти си баксуз“; хтела је да трчи за њом и још нешто јој каже, али ју је владика Павле зауставио. Увек је говорио да човека не може нико да понижи осим он самога себе. Касније, кад је његова унука у извесној ТВ емисији гледела свештеника који је за патријарха рекао да он није био за смену Милошевића јер је с његовим оцем ишао у школу, узнемирала се и тражила од „деда Попе“ да „интервјуише“. Он јој је одговорио при-

мером из романа „Хелга“, у коме једна служавка остане у другом стању са својим газдом, који одбије да призна дете. Кад су дошли на суд, газда крене да се на Библију закуне да није отац детета, а Хелга га заустави и каже да се не куне, и да неће тражити да призна очинство, јер не жели да дете има оца који је душу изгубио: „О том се ради, да душу не изгубимо“. Ипак, патријарх је овог свештеника касније позвао на разговор, и – није га казнио. Био је обазрив. Када му се уну-

ка жалила на неког свештеника који је на извесној свадби причао ствари које нису доликовале његовом чину, патријарх ју је питао да ли о томе жели да сведочи на црквеном суду. Она је одбила, а он ју је поучио: „Е, онда ћути! Ако некога распопе, више не може да буде свештеник, може мртве да оживљава, али више никада неће бити свештеник“. Када би му причала како га неки критикују због овога или онога, одговарао је да би се забринуо ако би га такви хвалили.

Снежана је редовно ишла на веронауку и рецитовала о Светом Сави, бивајући одличан ђак, на шта је бака Агица била поносна, и о томе говорила свом брату. Владика Павле није падао у еуфорију и говорио „Браво!“, него је, смерно и одмерено, поучавао: „Разуме се да чинимо оно што можемо и да се трудимо да увек будемо још бољи. Ако чиниш много, а могао би више, лоше ти се пише. Ако чиниш мало, а не можеш више, добро ти се пише“. Унука владике Павла истиче да он никад није био човек који с децом води стереотипне разговоре: уважавао је њену личност, и веома је поучавао. Када би бака Агица упитала брата шта јој то толико прича, он би одговарао, као прави сејач речи Божје: „Млада је, ко велим, запамтиће нешто“. Говорио је: „Наше је да посадимо биљку, да је окопавамо и заливамо да би расла. Ако смо нестрпљиви, па је повучемо да брже расте, неће брже расти, само ћемо је ишчупати.“

„Умео је да смири човека. Године 1999, кад се Снежана бринула да ли ће јој мобилисати сина, патријарх јој је рекао: „Немој толико да се секираш, сирће гризе своју флашу, оболећеш! Превелика брига исто је што и небрига!”

Владика Павле је много читао. Нарочито је волео „Јадни-ке” Виктора Игоа, које је носио у својој торби и стално, изнова, прочитавао. Једном му је Снежана, која је и сама прочитала роман чувеног Француза, причала о моралном подвигу бискупа Бјенвенија, који није пријавио да му је Жан Валжан украо свећњак, и тако бившег робијаша спасао од хапшења и дао му нову шансу за покајање. Владика Павле је одговорио: „То се од њега и очекивало. Али, схваташ ли шта је урадио Жан Валжан? Одрекао се богатства и угледа које је тешко стекао не могавши да поднесе да неко страда уместо њега!”

Најважније чему је владика учио било је смирење – смирено, а не пасивно, прихватање околности у којима смо се нашли, и поступање у складу с тим. У доба хиперинфлације 1993, када је примила плату за коју није могло да се купи ни кило лука, и у градском превозу доживела трауму – возач је затворио врата, и врата су јој повукла косу – Снажа-

на је, по доласку кући, у којој је затекла „деда Попу” и баку Агицу, почела да кука и жали се на ужасно време у коме живимо. После свега, рекла је патријарху: „Е сад ми кажи како да будем СМирЕНА?” Његов одговор био је једноставан: „Вежбај!” Она му је тада рекла, да би му показала како је немогуће остати смирен у доба кад је градски превоз

у хаосу, да тролејбус 2, којим би требало да стигне до Студентског трга и врати се у Патријаршију, иде само до Славије, на шта је патријарх са осмехом одговорио: „То ми је много ближе него одавде”. На крају јој је рекао да сваки човек има, и мора имати, тренутке малодушја. Испричао јој је како је једном ишао у неки манастир по огромној киши. Ноге су му упадале до чланака у блато. Кад се уморио, завапио је: „Боже, да ли ја то идем у кафану?” Па ипак, „кад то прође, схватимо да су смиреност и стрпљење много бољи савезници у сличним приликама”.

Када је владика Павле изабран за патријарха, његова сестра Агица се много забринула, плашећи се за његово крхко здравље, и верујући да он више неће имати времена да јој долази у госте. Он је дошао, видно забринут, и остао да са сестром насамом поприча, после чега се она смирила, а шаливи тон се вратио у њихове разговоре, јер је патријарх и даље имао времена да је посећује. Некад би свратио на неколико минута, само да види своју родбину, а онда би се журно враћао – градским превозом, јер је одбијао да га возе (осим у ретким приликама, кад види да је његовима баш много стало до тога). Остао је скроман какав је и био. Агица се шалила: „Какав си ти патријарх, имаш само једну мантију!” Он би јој рекао: „Шта ће ми више, не могу две одједном да обучем!” Кад је Снежанина мајка Драгиња умр-

ла у шездесетој години живота, патријарх је стигао пре судског лекара да прочита молитву за упокојене и одмах кренуо да се врати пешке. Унука га је молила да га повезе јер би Драгиња то желела, а патријарх је одговорио: „Баш због ње идем пешке!”

Трезвено је процењивао приче о чудима које је чуо. Кад се појавила књижица неког што је тврдио да је повезао колима Светог Петра и Свету Петку који су му се јавили у виду монаха и монахиње, на питање да ли је то могуће, одговорио је да је то могуће, али је питање да ли је истина.

Кад год је чекао тролејбус, људи су се нудили да га повезу. Он би им духовито одговарао: „Чувам добру вољу за други пут” или „Лакше ми је аутобусом, не морам да се сагињем кад улазим”. Неки су му давали ситан, ме-

тални новац, молећи га да за њих упали свећу и Богу се помоли, што патријарх никад није одбијао. Понашао се смерно и скромно, са великим разумевањем за сваког.

Бака Агица је много волела своју Снежану, и трудила се да она буде савршена. Сметало јој је, што, уместо сукње, она, као побожна девојка, често носи фармерке. Једном је рекла: „Брате, шта да радим, Снежана носи фармерке?” Он је упита: „А шта носе њени вршњаци?” Бака рече: „Па, исто фармерке.” „Деда Попа” постави још једно питање: „А шта би ти да она носи?” и тако закључи разговор.

Увек је био спреман да помогне, али хришћански одлучно, без сентименталности. Кад га је Снежана питала да некој болесној девојци набави лек, он јој је рекао: „Твоје је да питаш, а ја ћу да одлучим шта ћу с тим!” После неколико дана, лек је донео.

Када се, у 46. години живота, сама Снежана разболела, и била 39. на листи чекања за операцију, питала га је да јој помогне око убрзања позива. Он то није учинио: „Била сам очајна. Сад, кад о томе размишљам, схватам да је то значило – Павле не може да ти помогне, а Патријарх мора да води рачуна о свом угледу и не може да се бави „везама”. Ако би интервенисао, на ранг листи иза мене не би остали само они који су се угурали преко везе, већ и они који су, као ја, стр-

пљиво чекали. Зар не бисмо онда били исти као ови први?" Међутим, после разговора с патријархом, лечење и опоравак Снежане Милковић ишли су лако, као на крилима. Она је оперисана и оздравила је. Ипак, сећање на чињеницу да јој у тешким тренуцима „деда Попа" није помогао, мучило ју је. Док је патријарх лежао у болници, госпођа Милосава, која је код њега редовно ишла на Литургије (у патријаршијској капели Светог Симеона он је служио сваког јутра у шест сати), рекла јој је: „Свјатјеси те је често помињао. Говорио је да је његова Снежана имала све саме петице. А када си се разболела, после литургије, када би сви отишли, рекао би ми: – Остани да се помолимо за Снежану". Снежана је, на путу кући, плакала, схватајући колико је њен „деда Попа" мислио на њу, иако је, у први мах, изгледало да неће да јој помогне, интервенишући код људи за бржу операцију. Он је „интервенисао" код Бога. Није га бринуло што она то не зна – Господ је знао.

Патријарх је редовно долазио својој сестри и њеним укућанима за Божић. Стиже око 11 сати, сам се расприми, окачи своју пелерину. Ником то не дозвољава, рекавши: „То би значило – ја сам главни, сви треба да трчкају око мене!" Затим су сви певали божићњи тропар, и ручали уз лаган разговор: „Деда Павле је почињао и завршавао ручак корицом хлеба. Тањир, и онај од колача, врло пажљиво би обрисао

хлебом, а онда уредно покупио мрвице око тањира, до последње, јер каже да принцип небацања хране мора да се поштује, као и сви остали усвојени принципи, до краја". При чему, наравно, треба бити трезвен: као кад је у Цркви питање акривије и икономије, доследног спровођења канона и снисхођења ради спасења душе.

Патријарх се радовао породичној празничној трпези, али је истицао да не живимо да бисмо јели, него једемо да бисмо живели, при чему од једне банане може да се живи тринаест дана, на шта му је унука, на опште весеље, рекла да би могла да поједе тринаест банана за дан. Кад се жалила да стално држи дијете и не може да смрша, он јој је говорио: „Једи још мање!"

Волео је и да се нашали. Причао је како је на неком славском ручку домаћица изнела врућу супу. Један се преварио, сипао и пошле му сузе од врелине. Онај до њега га пита зашто плаче. Овај одговори: „Растужио сам се када сам се сетио колико оних који су били прошле године није сада са нама". Кад се овај други опекао и заплакао, упита га сусед – зашто. Овај каже: „Растужио сам се кад сам помислио колико нас тек неће бити овде следеће године!"

За Божић је остајао до четири поподне, а онда би журио да не закасни на вечерњу службу. Тада би дозвољавао да га рођаци по-

везу, шалећи се док везује сигурносни појас: „Ја знам психологију милиционера! Кад виде ову седу браду рећи ће – хајде да овом наплатимо казну док још има времена".

Патријарх је увек истицао да треба бити скроман, причајући легенду о сиромашу и Светом Сави. Сиромаш је угостио Светог Саву, али му кућа изгори у пожару. Онда је он молио свеца да му да нову кућу. Светац му то испуни, и каже да ће му испуњавати и друге потребе, ако се попење на једно брдо и замоли га. Апетити молиоца су расли, па је тражио редом: земљу, кола, коња, место сеоског старешине, лепшу жену. И, кад се сасвим обезобразио, а на предлог своје жене, затражио је да Свети Сава сиђе к њему, а не да се он пење на брдо. Кад се вратио, имао је шта да види: остала му је само стара трошна кућица, а све друго нестало.

Године 2005, патријарх се повредио и није могао да дође на божићњи ручак код своје унуке, па му је Снежана све спремила и однела у Патријаршију. Кад је стигла, свештеници су прилазили да му честитају Божић. Он унуци наложи да их послужи колачима, а пошто су се свештеници нећкали „да не кваре ручак", патријарх им каже: „Па да, и ја чекам да ви одете, па да ручам!"

Патријарх је живео у најскромнијим могућим условима: соба у којој је спавао састојала се од једног кревета, старинског

ормана, металног сефа и столице. Била је, како каже његова унука, налик на монашке келије које су постојале у Сопоћанима и Дечанима. Својевремено је, кад је изабран за патријарха, мислио да живи у патријаршијској вили на Дедињу, у близини манастира Ваведена, али је, по потреби службе, прешао у Патријаршију, да не губи много времена не превоз. Говорио је: „Ја сам монах, могу да живим где треба".

Патријарх је увек био тачан. Долазио је и одлазио кад треба, не дозвољавајући себи да касни.

На питања је одговарао са пуно духа. Када га је Снежанин син Михаило питао како увек зна шта треба да каже, одговорио му је: „Кад будеш имао деведесет година као ја, знаћеш и ти!"

Умео је да смири човека. Године 1999, кад се Снежана бринула да ли ће јој мобилисати сина, патријарх јој је рекао: „Немој толико да се секираш, сирће гризе своју флашу, оболећеш! Превелика брига исто је што и небрига!" У цркви, после службе, поучавао је народ: „Немојте да стојите на сред цркве, то би значило: „Види Боже, ја сам главни!" Певајте тише да се и други чују, није наш Бог глув!"

Своју унуку, која је извесно време пушила, поучавао је ненаметљиво: „Много је тешко ослободити се ружних мисли и ружних навика. Ето на пример, најчешћи порок – пушење!.../ Некад су људи

Фото: Хали Драган Танасијевић

који имају неки порок спуштали поглед, а сад ни тога нема". Снежана се постидела и спустила поглед. После извесног времена, престала је да пуши. Што се

поука тиче, увек је био ненападан. Некада је помињао имена светих, научника и писаца које је цитирао, а некад је почињао: „Један ће да каже"...

Волео је да прича како је отац атеиста питао сина верника, ђака гимназије, како верује у то да су Отац и Син једнаки, и да никад није било да Отац нема Сина, ако је он као отац старији од њега као сина. Гимназијалац му одговори: „Старији си као човек, али као отац ниси старији од мене, јер оног момента кад сам ја постао син, ти си постао отац!”

Трезвено је процењивао приче о чудима које је чуо. Кад се појавила књижица неког што је тврдио да је повезао колима Светог Петра и Свету Петку који су му се јавили у виду монаха и монахиње, на питање да ли је то могуће, одговорио је да је то могуће, али је питање да ли је истина. Сведочио је о чуду у цркви Рођења Богородице код Кулен Вакуфа, кад се антиминс на престолу сам развијао и савијао за време богослужења, што није видео само свештеник, као и кад је гром ударио у куполу манастира Дечана, обасјао целу цркву и ништа није запалио, после чега је владика Павле заповедио седам дана покајничког поста.

Унука му је доносила мале дарове – углавном посну храну, а и он је узвраћао скромним уздарјима: „нешто од воћа, кришку сира из неког манастира, кесицу неочишћених ораха, јер каже да ја имам више времена да их čistим, или флашу црвеног вина или неког другог пића, увек уз напомену да је пиће јело док год није господар”.

Снежана Милковић га је затицала и тужног: „Нечија тужна животна прича потпуно би заокупила његову пажњу. Саосећао је са свима, како са народима који пате, тако и у сваком појединачном случају, са ближњима чије су муке биле велике, нарочито када су болести у питању. Понекад би нешто од тога поделио са мношћом, не поинући имена. Забринутог израза лица и с тугом у гласу рекао би: „Мој Бого, каква невоља!”

Причао јој је како је, за време шиптарске побуне, кренуо колима у Девич, а с њим је било и монахиња. Један Шиптар их је зауставио, тражио му личну карту, претио, али на крају их пустио. „Нисам се бојао за себе, већ за сеistre које су биле са мношћом”, сведочио је патријарх.

Ретко је тражио да неко нешто учини за њега. Себи је чак и шио – док је имао времена. После би ипак замолио унуку да му помогне, а кад би она испунила тражено, био је захвалан и шаљив: „Хајде да и од тебе буде неке користи” или „Ево ти овај привезак за кључеве као награда за труд, али за то ћеш морати још да се трудиш!”

У потоњим годинама, морао је поподне да лежи и одмара. Говорио је: „Ја сам своје ноге потрошио”. И тада је био духовит, ведар и насмејан, као када је унуци рекао да је напунио деведесет година и да је дошло крајње време да се уозбиљи.

Примљен је на Војномедицинску академију крајем септембра 2007. Био је дисциплинован пацијент. Године 2008, око Васкрса, било му је боље, али није хтео да излази, да му не позли, па да други имају мука и окапања око њега док га у болницу врате. За смрт је био спреман. Снежана се сећала да, кад му је умрла сестра Агица, патријарх је рекао: „Хвала Господу да је отишла пре мене!” Јер, знао је колики би њен бол био да је дочекала да он умре пре ње. На опелу је, помало дрхтавим гласом, рекао: „Поздрави тетку Сенку и баба Драгу!”

Кад је био доброг здравственог стања, на питање како му је одговарао је: „Не би било згорег да је мало боље!” или „Осећам се баш онако како се осећа човек мојих година!” Када му је унука једном донела гибаницу, па, тек да се нешто каже, почела да му прича о поступку којим се избегава да пита буде жилава, патријарх јој је рекао: „Е добро је да си ми рекла, да знам кад следећи пут будем правио!” што је значило да не треба трошити речи тек да се нешто прича.

Са овог света отишао је како је и живео – тихо, смирено, смерно, светло. Иза њега је остао свештао траг, који се види и из записа његове унуке.

Чачак, децембар 2020.

РАЗГОВОР КОЈИ НИСАМ ВОДИО СА ПАТРИЈАРХОМ ПАВЛОМ

Данас, када тим путем ходи само они који Павла нису достојни, схватам да је земаљски губитак патријарха Павла највећи небески добитак.

Пише: Милан Ружић

Осећам се да сам као дете, уз хук Мораве која у Овчар Бањи звижди кроз турбину испод манастира Благовештење у којем се Павле замонашио и у који је долазио, гледао старца како хитро ходи ка манастиру носећи штап који га никада нисам видео да је користио. Данас, када тим путем ходи само они који Павла нису достојни, схватам да је земаљски губитак патријарха Павла највећи небески добитак.

Тада се нисам запутио за њим у Благовештење нити сам га икада ишта питао, али ми је он одговорио иако није ни одговарао.

Нисам га питао како се осећао

због тога што је сматран свецем који још није био, али вероватно би рекао како он не заслужује да буде светац, што би уједно био и доказ да он не само да заслужује, већ и да јесте оно што би тврдио да није, да сам га упитао.

Не рекох му никада како имам један кључ, у виду бујице речи, који не отвара ни једну једину браву ни на којим вратима, иако би он одмах, можда, одговорио да чувам тај кључ, јер ће доћи време када ће за тај кључ бити направљена нека бртва коју ће доделити некаквим вратима.

Нисам му причао о томе како увек пре потегнем за осећањима, него за умом, а он би већ заустиио да ми каже како зна и како

је природно да човек увек порани на састанак са срцем, а вечито касни на састанак са разумом.

Иако на Ловћену нисам био, патријарх Павле ме морао водити тамо и показати ми на још већу планину поред Ловћена, обавијену тамним облацима, ужарену пакленом ватром и обраслу колонама људи који хитају ка њеном врху на ком нема никакве капеле, ни цркве, ни маузолеја, већ само Ђаво седи наслоњен на вулканску купу. Не бих га ни питао шта се догађа, а већ би заустиио да ми каже како су они људи Срби који иду да се одрекну себе.

Сишавши са Ловћена, на којем нисмо ни били, рекао би да је

нормално што се оволика неправда дешава Србима, јер их Господ искушава. Како га не упитах до када да је трпимо, тако ми ни он не рече да ће трајати неколико вечности, али рече да је човеку, ипак, стало само до прве.

Питао бих га, као што нисам, имали ово, има ли оно, нешто треће, нешто десето, поседује ли ишта, али знам да би ми одговорио да нема. Упитао бих га шта онда има, а он би ускликнуо: „Све!”

Не знам ко би био погоднији да му се постави питање да ли је Бог свима Бог, али знам да би он кроз смех одговорио да је Бог један, само је питање шта ко од Њега очекује да би Га Богом назвао.

Питао бих га, као што нисам, јер сам био дете, а деца немају много питања око ствари које разумеју, а сигуран сам да све ово деца разумеју боље од нас – где да нађем себе и своју веру, изгубим ли их икада, и шта ми је потребно за тако нешто. Да сам имао храбрости и дрскости да му довикнем ово питање, он би ми одговорио: „Угаси вулкан и скочи у гротло. Раскуј небо и провири иза. Тамо ћеш наћи себе. А ако те тамо нема, нема те нигде. Ниси се квалификовао за човека не урадиш ли све ово и не пронађеш ли себе.”

Хтео сам га питати, а сада не могу лицем у лице, како да знам пропадамо ли, а он би моје питање на првој речи претекао одговором да у такво доба змије

Фото: Хаци Марко Вујичић

прождиру своје репове, комарци пију своју крв и пси кидају своје репове. Рекао би да се тада све пали како би се Бог истерао на видело, а када Га не би нашли, тукли би људе да убију Бога у њима – као што је већ и било.

Тада би, да је све ово испричао, истрошен и повређен, само седео и гледао у даљину рекавши: „Опет ће пасти мрак.”

И смркло би се. Нестао би Павле у мраку. Прво би му нестало мантије, јер се ваљда утопи у онај мрак, али би му лице још дуго светлело док не зађе иза брда или се сакрије у дугачку браду, а ујутру би његово лице изашло на истоку доносећи дан и светло омрклом и у тами изгубљеном народу.

Децембар, 2020.

ПОВОДОМ КЊИГЕ ЛЕСТВЕ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА

**Био је високи црквени великодостојник
који никада није показивао моћ,
већ се понашао као калуђер и
молитвени испосник.**

Пише: Драјан Драјојловић

Патријарха Павла памтим као монаха у манастиру Рача „украј Дринe”. Било је то у време када сам похађао осмогодишњу школу у Бајиној Башти и када су мене и два млађа брата родитељи, за Преображење, водили сваке године у манастир Рачу на причест. Из тог времена остала ми је у памћењу слика ниског и ситног калуђера.

Много година касније срео сам га као владику на Косову и Метохији и сазнао да је то онај монах из манастира Раче. Тада сам био секретар Самоуправне интересне заједнице културе Србије преко које је финансирано све

у култури Србије, па и заштита споменика културе.

Када сам 1981. године, после албанског спаљивања конака Пећке патријаршије, заједно са тадашњим директором Републичког завода за заштиту споменика културе, Јованом Секулићем и др Милком Чанак Медић отишао да посетим српске манастире на Косову и Метохији, уверио сам се у крајњу небригу над овим изузетним културним наслеђем, али и у одсуство стручних и финансијских капацитета Покрајинског завода за заштиту споменика културе, па и у опструкцију. Тада сам дошао на идеју да предложим доношење самоуправног споразума о заштити споменика

културе, како би се избегла уставна и законска ограничења. Устав није допуштао да Србија тамо директно улаже у споменике културе, као да је покрајина била друга држава. Добио сам за ту идеју подршку делегата моје Заједнице, па смо, уз сагласност покрајинских заједница културе, посебно секретара косовског СИЗ-а културе, Албанца, донели, крајем септембра 1981. године Самоуправни споразум о заштити споменика културе на Косову и Метохији. Споразумом су створени услови да Републичка заједница више брине о споменицима културе у овој покрајини.

Од тада сам чешће путовао по Косову и Метохији са стручња-

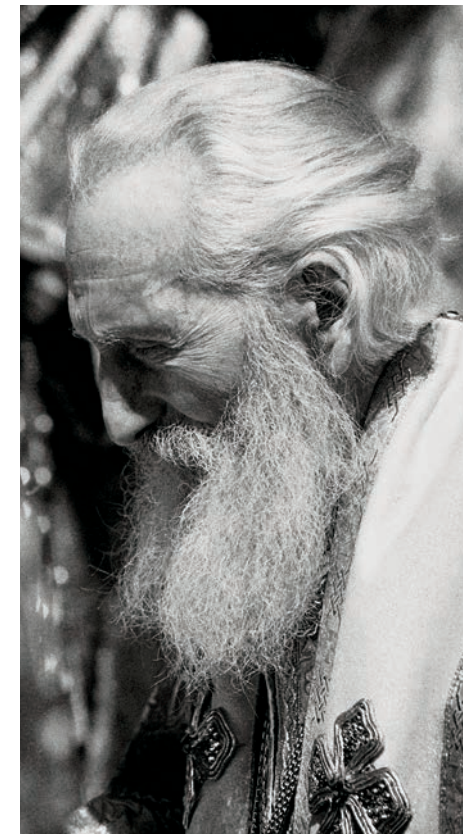

Фото: Хаци Драган Танасијевић

цима Републичког и Покрајинског завода за заштиту споменика културе и обилазио манастире на којима су извођени радови. Тих година, поред радова на манастирима, потпуно смо заменили оштећене и дотрајале оловне кровове Пећке патријаршије и Дечана новим оловним покривачима, што је био изузетно велики и скуп посао. Тада сам више слушао о владици Павлу у манастирима које сам посећивао него што сам њега лично виђао.

После непуних осам година проведених на функцији секретара СИЗ-а културе Србије, постављен сам за председника Верске комисије Србије. На то је у великој мери утицао мој рад и залагање за заштиту споменика културе, не само на Косову и Метохији. Тадашњој држави било је стало да на ту функцију дође неко кога ће Црква прихватити. Патријарх Герман је знао за моја залагања и за обим средстава која су се сваке године улагала у средњовековне српске манастире преко СИЗ-а културе Србије и завода за заштиту споменика културе, па и у манастире и цркве (Опленец, конак манастира Каленић, и др.), у које се до тада није улагало. То је био разлог да је 1986. године, на случајан помен мога имена за ту функцију, патријарх Герман рекао да би то било „добро решење.“

Касније, када је за патријарха Српске православне цркве дошао владика рашко-призренски

Павле, чешће смо се виђали. Растурање Југославије већ је било започело. Почетком 1991. године постао сам министар вера и остао у четири владе, не бројећи више реконструкција влада, све до одласка за амбасадора у Аустралији и Новом Зеланду, крајем октобра 1997. године.

Све ово не би било битно за књигу песама. Али, пошто је ово књига којом желим да кажем о патријарху Павлу оно што ми се чини потребним и како сам га ја доживео и разумео, мислим да напомене, које говоре колико дуго сам га познавао и у којим временима, могу бити сврсисходне за читаоце. Када сам му, једним конкретним поводом, рекао да ме радује што се моја самоука теологија често поклапа са

његовом, благо се осмехнуо, климајући потврдно главом.

Ово може личити на житије патријарха Павла. Највећи део у песмама поменутих детаља и конкретних чињеница део су стварних дешавања у његовом животу, у разним приликама. У основи, желео сам песничким средствима да укажем на тако јединственог човека, аскету кога, сем молитве и црквене службе, мало шта да је интересовало. Живео је по највишим моралним начелима хришћанства. Њему је пало у део да буде патријарх Српске православне цркве у најгорим временима.

Овим стиховима хтео сам да проговорим о њему као о високом црквеном великодостојнику који никада није показивао моћ, већ се понашао као калуђер и молитвени испосник.

Песме су настале на основу мојих искустава из разних прилика и кроз дуги низ година контаката и сарадње са њим. Свакако, никада се не може о било коме све рећи. Ову књигу сам писао са намером да помогнем читаоцу у разумевању овог великог подвижника, као и његовог и нашег времена. Он није био човек разговора да би се о њему могле испредати дуге приче, већ човек молитве и тишине. Поезија својим језиком и знацима може да каже више и боље него што би се на било који други начин рекло.

Београд, 2021.

Божји избор

Десило се чудо!
Нико није очекивао, а камо ли веровао
да ће владика Павле
бити кандидат за патријарха
Српске цркве,

нико док на црквеном Сабору
игуман манастира Трноше, Антоније,
није, по призиву Светог Духа,
подигао један коверат, од три, са иконе...

*

Тридесет три године бити владика
на Косову и Метохији,
33 године провести у хладном и оскудном
владичанском двору,
33 године ходати светом косовском земљом,
33 године по киши, снегу, очају,
33 године молитви по манастирима и црквама,
у завичају српске државе,
33 године понижења, претњи, ругања,
33 године без иједне ружне речи
на рачун оних који му то сваки дан чине,
33 године од манастира до манастира,
од храма до храма, од црквишта до црквишта,
33 године од Газиместана до неба,
од неба до Газиместана,
33 године између Лазарева клетва
и Лазарева жртве,
33 Исусове године само са штапом,
у изношеној мантији, са крстом и молитвом,
33 године по отвореној рани свога народа,
под главоком и неправдом света.

*

Има Бога, казао је неко када је отворен коверат,
када је прочитано име Павле,
има Бога – ко би други
наградио бездомог да му Косово буде дом,
обоженог – да на косовском распећу
Цркви служи.

Има Бога.

Драјан Драјојловић

БУДИМО САМО – ЉУДИ

Нема времена срећног или несрећног,
већ само оног у коме су људи срећни или
несрећни, у коме су људи велики или
ништавни, људи или нељуди.

Пише: Милагин Вукосављевић

Ових дана, у Овчар Бањи, мало се одмарао и Његова светост, архиепископ пећки, митрополит београдско-карловачки и патријарх српски Господин Павле. У међувремену, он је служио, у пећини „Кађеница“, парастос житељама нашег краја умрлим у збегу, уочи Другог устанка, одлазио у Београд и друга места ради обављања својих редовних дужности. У уторак, 30. јуна (1991), он је сам, готово неприметно, стигао и у Чачак, у посету свом школском другу, проти Милораду Кољајићу. Боравак Господина Павла у Чачку искористили смо за специјални разговор с њим за „Чачански глас“.

• **Ваша светости, пробудило се српство, а и Црква је освежена. Како Ви то тумачите?**

– Једностраност је одувек била опасна. А до сада је, политичком једностраношћу, озбиљно угрожавана слобода. Сада, када је та брана, која нас је притискала, померена, морамо се чувати оне друге опасности – крајности. Зна се да ми, као људи, као народ и хришћани, никада никога нисмо приморавали да уђе у нашу веру, да нам буде подређен. А нас су и турчили, и католичили, шта нам све нису радили. Е, то ми више не смемо дозволити. Али нам се у овим приликама никако не сме догодити и да идемо у другу крајност, да пошто-пото потурамо своје ставове и гледишта. Наше је да предочимо јеванђељску истину, за коју смо и за коју је наш народ био, а да ли ће је ко прихватити или неће – то нека буде њихова ствар. Насиља не сме бити ни по коју цену.

**СВЕТОСТ И ЧЕСТИТОСТ
ЋЕ НАС ОДРЖАТИ**

• **Како гледате на нашу будућност? Да ли се одговорно односимо према њој? Шта нам, објективно, могу донети будућа времена? Како ће се, по Вашим предосећањима, запамтити овај наш век, које ће ововремене вредности моћи да се предоче будућим генерацијама?**

– Ако не схватимо све оне грехе и погрешке, које ми, као народ, сигурно, имамо, онда нам ни у будућности неће бити лакше. То је оно најбитније што морамо имати у виду. Оно што нам је од наших предака остало, што нас је као народ одржало до дана данашњега, то је све оно што је свето и честито било и милому Богу приступачно. Ако и ми то будемо имали, онда ћемо се одржа-

ти, онда ће нестати само овога зла, кога имамо и превише, него ће опстати и све оно што ће бити ослон, темељ и за будуће генерације...

• **Шта мислите о нашим садашњим кризама, посебно о моралној кризи?**

– Религија је ту у вези са моралом. Не може бити да човек искрено верује у Бога, да га љуби свим срцем својим, свом душом, а ближњег свога као самог себе, а да не живи с тим. Ја на то велим: како можеш љубити Бога кога не видиш, ако мрзиш брата кога видиш. Разуме се, то је речено уопштено. Може човек узрастањем да љуби Бога још док се није курталисао оне мржње, која му је из материне утробе у њему... Наш народ зна за Божић: биће печеница, можда и чесница – једење и пијење; Васкрс – биће шарених јаја и, опет, једење и пијење. Слава – биће можда и колач и свећа, али обавезно једење и пијење. Шта је то, шта је слава, каквог смисла она има – искрено говорећи, мало ко о томе има појма. Та чињеница неминовно има негативних последица на морал...

• **Како оцењујете однос према традицији и све ово што се може узети као карактерна црта нашег доба, што се више не таји?**

– Традиција: то је искуство времена, уточено у поједине наше ставове, у пословице, изразе.

Али, ако она изгуби ону изворност, онда она постаје само рам без слике. А то је код нас ухватило маха... И наше је време умногоме оно што смо наследили од прошлости, али, разуме се, и оно што треба да буде темељ за будућност. Е, сада, ми треба да дамо тон томе времену. Јер, нема времена срећног и несрећног, има само времена у коме су људи срећни или несрећни, у коме су они велики или ништавни, тј. људи или нељуди. Дакле, време у коме су људи у већини срећно је, а несрећно је оно друго. Од нас, дакле, зависи какво ће бити време.

• **Песник Матија Бећковић је рекао: „Косово је најскупља реч“! Шта бисте Ви на то могли рећи?**

– Наш народ, ма где се налазио, Косово носи у души, у њеној дубини. Не само као географски појам, разуме се, већ у оном што за нас значи у духовном и моралном смислу. На Косову се заиста водила битка између овог и оног света. Није цар Лазар био против царства земаљскога, ал' воледе царству небескоме. По предачкој мудрости, дакле, боље је бити мртав човек, него жив нечовек. То је смисао Косова; сигурно је оно, у том смислу, и најскупља реч.

СВЕШТЕНИЦИ НЕ МОГУ У ПАРТИЈЕ

• **Можете ли нешто прословити и о православљу и по-**

литици? Наиме, у редовима многих странака, данас, има прилично и свештеника, који су тамо и међу најактивнијима. Шта Ви мислите о томе?

– О томе је доста речено већ на предратном заседању Светог синода, на коме је свештеницима, једном одлуком, забрањено да могу бити чланови неке партије, а камоли њени пропагатори. Свештеник треба да буде духовни отац. Потом је и Сабор наше цркве, недавно, у редовном и ванредном заседању, донео одлуку да свештеници не могу бити чланови ниједне партије, и то на основу канонских оквира из четвртог века. Постоји, у вези с тим, дакле, један оквир, који важи за свагда... Има свештеника који су активни у политици, данас. Није Црква против тога да и свештеник има своје политичко убеђење, али оно не сме да буде његова највећа прекупација. Нека и калуђер гласа за кога хоће, али ни он не сме бити члан ниједне партије.

• **Владика Николај записа: „Јединствена је наша историја“, затим да је она „једна истинска и велика драма... драма греха, страдања и васкрсења“. Шта бисте Ви о томе могли рећи?**

– Исто то што је и владика Николај рекао... То је драма греха и страдања, а онда и покајања, које доноси и васкрсење. Ако се искрено не покајемо, пред Бо-

Пећина Кађеница у Овчарско-кабларској клисури, 1991.

Фото: Слободан Пајић

гом, апсолутно је немогуће васкрсење. Спаса нема без искреног покајања...

• **Реците нешто и о нашој националној, верској, духовној и историјској свести, традицији и њеној мисији.**

– Историјски, као народ, постојимо од примања хришћанства. Дотле смо живели у преисторији. А хришћанством смо добили могућност и да се изражавамо писмено и да, разуме се, уђемо у ред културних народа. Ушли смо у

културу и градитељску и сликарску, и у књижевност. То је, дакле, оно што је оплеменило наш народ. Хришћанство је упућено на сваки народ, да га он на свом језику и на свој начин доживи, али да оно основно не буде изневерено. То је једна племенита вођка, која може да се пресади у све крајеве, само да се накалеми на ону подлогу, која је већ тамо аклиматизована, и да, потом, даје оплеменење плодове. То је наше наслеђе, али и наша обавеза будућа, да у том смислу и даље корачамо.

ДУГ ПРЕМА БОГУ И БЛИЖЊИМА

• **Можете ли нам нешто рећи и о задужбинарству у нас, свечарству нашег народа, његовој преданости божјој вољи, витештву, милосрђу и нежности?**

– Што се тиче нашег задужбинарства, то је оно осећање дуга и према Богу и према ближњима својим. Схватио је то наш народ још од Светог Саве, па је, осим велможа и краљева, и сам стајао

међу задужбинаре. У Призрену се чува сребрни филигран из 1826, који су Цркви Светог Ђорђа приложили „сиротиња мала и велика“; у Дечанима се чува рукописни минеј, који је приложила Слава слепица. Дуг према Богу и према људима неодвојив је. Љубав према Богу манифестује се у правој љубави према ближњима. Јер, само из осећања и вере да је Бог наш отац, ми и знамо да смо браћа и да то морамо бити. Ако заборавимо да смо браћа, онда макар да будемо људи! Ту су и елементи витештва: ни по коју цену не дозволити да будемо нељуди!

БЕЗ ПРОЧИШЋЕЊА НЕМА СПАСА

- Где су, по Вама, корени све-му овоме што нам се лоше до-гађа?

– У стандарду до „изнад плафона“. Свестан сам ја да смо ми народ који се напатио, трли су нас Турци и ко нас све није исцрпљивао! Једва смо чекали да дође време да мало данемо душом, да мало живнемо, а сад смо прешли сваку меру. Сад нам командује тај стандард: хоћемо да га одржимо, да уживамо, а децу нећемо и будућност свог народа нас се не тиче. Е, ту су те невоље, те наше слабости. Турци нам запоседали део по део земље, а великаши их најмили да им од других велможа отимају по још које парче поседа.

Ту нам, сада, нема другог спаса до потпуног прочишћења. Колико нам је само у минулим временима у ваздуху висило Карађорђа и Милоша. Међутим, без пречиста у народу и није могло бити успеха за све њих...

- Српска православна црква је поставила питање опстанка и сваковрсног напретка српског народа у целини и српске државе као његове матице и ослонца...

– Црква је увек била, и треба да буде, снага која учвршћује јединство и осећање љубави. То је, онда, основ сваког напретка. Она и данас говори: увек само људи, а не нељуди! Оно што је Марко Миљанов из народног искуства издвојио као чојство и јунаштво треба и данас имати на уму. Јер, јунаштво је кад браниш себе од непријатеља, а чојство – кад непријатеља браниш од себе! Ни према непријатељу, дакле, не смемо бити нељуди!...

- Предложили сте представницима странака међу Србима да се окану међустраничког

трвења. На шта сте им, притом, посебно указали?

– Молио сам их, преклињао и заклињао, да не дозволе и горе несреће, да се поступа нељудски, да у овим приликама, када се народ бори и за опстанак свој, све то имају у виду. Јер, сада се, пре свега, мора бринути о интересу целине. Како рече апостол Павле, организам је један, а органа много; ако нога каже ја нисам рука, па нисам од тела, или ако ухо каже да није око и, опет, да није од тела – зар се може признати да нису од тела! А кад би све било око, шта бисмо без руку, ногу, уха? Нека свака та странка оно што је најбоље, најплементије у њој задржи и, сада, чини само оно што је корисно за целину. Неизбежно је то у ово време. После ћемо мерити ко је бољи, а ко гори, шта би било, а шта не би, и расправљати нашироко о свему томе.

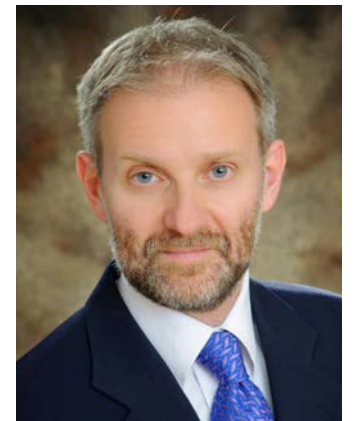
- Шта бисте, сада, могли поручити народу?

– Само оно што су и нама поручивали наши преци: „Све је свето и честито било, и миломе Богу приступачно!“ Да се потрудимо да се, заиста, и за нас, и за наше време, тако нешто може рећи. Кад заиста будемо људи Божији, онда ћемо бити и браћа међу собом. Нека се Марко не боји никога, једино Бога великога!

Објављено у „Чачанском гласу“, број 32, 2. август 1991. године, на 6. страни.

ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ И ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ

Пре него што је постао епископ рашко-призренски, отац Павле је по одлуци Светог Синода, 1950. године постављен за наставника Светог Писма и Црквеног појања у Призренској богословији.

Пише: Преграј Ђоковић

А ово чиним за јеванђеље, да будем његов заједничар (1.Кор. 9,23)

Савременицима блаженопочившег патријарха Павла добро је познат његов истрајни и непоколебљиви подвиг подражавања светоотачког живљења. Знајући да се

величина у Христовој цркви стиче служењем, он је све своје способности употребио ка постизању овог циља. Своје дарове, укључујући и музички, умножио је вишеструко, од чега су имали користи сви који су били у заједници са њим. Темељно изучивши српско црквено појање у младости, будући српски првојерарх је у деценијама које су усле-

диле подучавао црквеној песми све оне којима је знање у овој области било потребно: монахе, искушенике, богослове, студенте, многобројне вернике на литургијским сабрањима.

Млади Гојко Стојчевић (будући патријарх Павле) са литургијским појањем се сусрео већ у основној школи. Било је то време када су школска деца са својим учитељем одлазила у цркву на богослужења недељом и празником и одговарала на литургији. Патријарх је говорио да је пуно тога из малог појања научио управо од свог учитеља. Уписавши

Сарајевску богословију, музикални Гојко је са одушевљењем учио црквене песме, а своје знање је проверавао у надметању са другим ученицима. Сећајући се својих богословских дана, патријарх је казивао да су ученици у слободно време упорно вежбали појање и да су млађи плаћали старијим друговима за помоћ око учења појања. Почивши прота Миодраг Миловановић, који је у истом периоду када и Гојко похађао Сарајевску богословију, говорио је да је Гојко био изразити други тенор и да су заједно певали у хору. Појање им је предавао прота Милан Мратинковић, карловачки богослов, кога се патријарх с поштовањем сећао говорећи да је био „добар познавалац појања и ауторитет свима“.

Нема јасних података о томе како је могла да изгледа сама настава појања, али на основу потпуно истрилираног личног Зборника црквених песама патријарха Павла, може се закључити да се радило о усменом преношењу појачког умећа без нотних предложака. Патријарх је, међутим, певао и из нота јер је познавао елементарну музичку теорију. Знање из ове области је могао стећи у самој богословији, гимназији или касније на Богословском факултету кроз предмет Нотално певање. Извесно је да је познавање ноталног певања могао унапредити као члан хора Богословског факултета, у периоду од 1936. до 1941. године, на чијем челу је у то време био диригент и композитор Војислав Илић, изузетан познавалац и интерпретатор не само наше црквене музике и појања, већ и дела светске музичке литературе. Да се Његова Светост служио нотним писмом показују нотни преписи црквеног појања из његове заоставштине, прикупљани и преписивани за потребе испушеника и монаха које је подучавао, као и нотне илустрације уз одговоре на извесна питања нашег црквеног појања у „Гласнику“, гласилу Српске православне цркве. Треба напоменути да је учење нота и основне теорије музике било део стандардног теолошког образовања све до Другог светског рата, те да су даровити богослови и сами били кадри да руководе хорским ансамблима, преписују партитуре, бележе сопствено или туђе појање.

Српској православној цркви, де-сеткованој у људству и материјалним добрима у страдањима током Другог светског рата, темељно образовани теолози, попут Гојка Стојчевића, били су преко потребни. Због свог високог образовања, али и владања појачком вештином, он је у свим срединама у које га је Божија Промисао поставила за учитеља и наставника, од манастира Благовештења под Кабларом и Раче, преко Призренске богословије до престоног Београда, био узорна личност достојна подражавања.

У манастиру Благовештењу, где је Гојко примио монашки постриг 1948. године, монаси, испушеници и манастирски ђаци су, захваљујући сада оцу Павлу, имали стручну наставу из Светог писма, Литургике, Катихизи-

са, али и Црквеног појања. Настава се одвијала и у манастиру Рача где је целокупно благовештенско братство било привремено премештено. Сам отац Павле је намеравао да кроз наставу установи малу духовну школу за потребе монашког подмлатка. Због тога су га млађи сматрали стожерном личношћу у манастиру, којој су се у недоумицама радо обраћали за савет. Отац Павле је одговоре увек налазио у Светом Писму или код Светих Отаца, а понекад и у сопственом духовном расуђивању. Због своје изразите непристрасности (није имао љубимце) на све чланове монашке заједнице оставао је утисак мудрог и искреног монаха. Архимандрит Јован Радосављевић, тада испушеник у манастиру Благовештењу са посебним задужењем за црквену

певницу, у својим сећањима описао је ту наставу, али и отац Павла као појца.

„Имао је леп глас и знао је одлично црквено појање. У цркви је на бого-служењима лепо и често певао – поготово оно што ми не знамо... Показивао би нам како треба певати утврђене празничне стихире, као на пример о Божићним и Ускршњим празницима и велико појање. За нас, манастирске ђаке-испушенике, то је била свежа новина, да имамо некога ко зна хорско лепо и тачно појање. Чинили смо му мале услуге: на пример у хладним данима донесемо му за пећ дрва, донесемо воде или чај и томе слично, а он би нам нешто из црквеног појања отпевао. Пошто сам био задужен певницом, често сам му се обраћао са молбом да ми неку Херувимску песму, Причастен или празничне утврђене стихире отпева, што је он, према свом расположењу и здравственом стању, радо чинио“.

Архимандрит Јован је потписнику ових редова једном приликом саопштио да је отац Павле од ђака при појању захтевао да јасно и прецизно тактирају, тј. одржавају равномерно ритмичко пулсирање једноставним куцањем десне руке. Много година касније чуо сам од самог патријарха потврду овакве праксе: „Ја сам код ђака инсистирао на метрономском ритму!“ Отац Јован се другом приликом присетио да је отац Павле, подучавајући манастирске ђаке песмама из Мок-

рањчевог „Осмогласника“, најпре са њима увежбавао тонске висине које су, онако како се то данас чини солмизационим слоговима, именовали абecedом. Ово рекавши, архимандрит Јован, без имало оклевања, као да је јуче био тај час, поче слоговима абееде интонирати почетне тонове псаламског стиха „Господи возвах“, по првом гласу (с-b-a-b-g-a). Ова изузетно драгоценна сазнања о настави црквеног појања, коју је у својим раним монашким данима водио будући патријарх Павле, указују на то да је он био свестан чињенице да ће, коришћењем нота, ђаци правилно научити црквене песме, и да ће себе, као наставника, поштедети мукотрпног понављања све док се песме не науче напамет. У прилог томе говори његово мишљење да је добро држати се нота, нарочито у почетку, док се гласови не утврде, а да се потом без њих може постићи већа слобода у изговарању текста кроз правилно наглашавање појединих речи. За разлику од већине наставника црквеног појања, он није инсистирао на учењу песама напамет, јер, како је говорио, богослови и верници који редовно певају у цркви спонтано и трајно ће меморисати појачки репертоар.

Пре него што је постао епископ рашко-призренски, отац Павле је по одлуци Светог Синода, 1950. године постављен за наставника Светог Писма и Црквеног појања у Призренској богословији, где је остао само годину дана. Када је

1957. године дошао у Призрен за епископа, поред многобројних обавеза које му је наметала ова служба, владика Павле је наставио да подучава богослове појању и типикју. То је особито практиковао на богослужењима, увек спреман да помогне ђацима за певницом или их исправи ако погреше. На крају богослужења питао би какав ће поредак читања и појања бити на следећој служби. „Тако је био од велике користи и деци у школи, а и професорима“.

Епископ Павле је настојао да покаже ученицима да активности за певницом не представљају пуко читање и певање, већ могућност и вид духовног узрастања, под условом да се овој црквеној радњи приступа са вером и пажњом. Сам је давао пример: „У његовом богослужењу највише очарава то што нам његово појање и сви покрети својом озбиљношћу и искреношћу представљају човека који нас води и заступа пред Богом“. Овако је владика Павла видео професор Призренске богословије, јеромонах Атанасије Раки-та (сада епископ бихаћко-петровачки). Он додаје да је владика Павле имао три редовна места за поуку, поред ђачке трпезарије и школске учионице, била је то и црквена певница:

„Владика Павле је од црквене певнице направио малу духовну школу... За певницом влада ред, ђаци унапред увежбавају песме и на служби нема много греша-

ка. А после службе почиње права духовна настава. Сви се појци саставе за десном певницом и ту им владика објашњава типик за наредну службу. Прво каже неком ђаку да сам покуша да исприча поредак службе, а када овај погреша, онда пита остале. Али владика није тражио само да се зна редослед певања и читања, него је требало да се објасни и зашто се узимају или изостављају одређене песме, шта значе поједине речи текста, а понекад је захтевао да се преведе и цела стихира. На тај је начин владика проширивао тему, излазио из оквира појања и типика и залазио у догматику и етику. Учио је ђаке богословљу на богослужбеном тексту, говорећи им о свему, а највише о обожењу и светости као крајњем циљу људског живота”.

Треба додати да је повремено у Богословији било потешкоћа са наставним кадром и да је због тога владика Павле осећао обавезу да помогне у настави: „... Почетком септембра сам и сам неколико пута држао часове појања, а и када сам год нашао слободног времена, отпевао бих ученицима IV и V разреда утврђене стихире из Зборника”.

Епископ Павле се трудио да и монахиње у својој епархији подучи појању. Он би у више манастира током зимских месеци организовао својеврсне семинаре на различите теме. Осим поука о монашком животу, тумачења Светог писма и подуча-

вања из црквенословенског језика, владика Павле би сестре учио појању, највише из „Осмогласника”. Оне сестре које су у то време поседовале тада ретка техничка помагала, снимале би владикино појање на магнетофонске траке и аудио касете како би, преслушавајући те тонске записе у својим манастирским обитељи-ма, исправљале себе и на тај начин училе појачки репертоар.

Осим што је свакодневно подучавао практичном појању богослове и монашка лица у својој епархији, епископ Павле је своје закључке и запажања из области црквене музике саопштавао кроз писану реч. Као што је горе наведено, у периоду од 1972. до 1990. године, епископ рашко-призренски је преко „Гласника”, службеног листа Српске православне цркве, давао одговоре на различита, најчешће актуелна питања из живота наше помесне цркве, али и на питања која се односе на црквено појање, постављена најчешће од стране свештеника или самих верника. Пошто би најпре самоиницијативно проширио већ постављено питање ставивши га у знатно шири контекст, потписник тих одговора је ширином својих погледа одговор претварао у стручну и свеобухватну анализу. Кога гласа треба певати „Величит душа моја Господа”, Како певати IX песму канона на Васкрс, О начину певања Светилна VI гласа у Великом посту, Како служити Литургију без појца, Разлика мелодије свјетилна појединих

великих празника од мелодија свјетилна другог гласа – о посебном певању Великог славословља VI гласа, Постоје ли у црквеном појању подобни и који их гласови имају, само су нека од питања о којима је епископ Павле промишљао и на која је одговарао са жељом да се недоумице око истих превазиђу.

Избором за четрдесет четвртог српског патријарха епископ Павле прелази у Београд где настава свој подвиг служења, истина сада уз много већу позорност не само верника, већ и власти и медија, што му није пријало. Помпезност литургијских прослава, неретко са првојерарси-ма других православних цркава, на којима су поред верника биле присутне јавне личности из политичког и културног живота, био је део свакодневице смерног српског патријарха. Он је, међутим, тежио манастирском типу богослужења, без парадности. То је лично потврдио једном приликом у манастиру Благовештењу овчарском рекавши да је за њега најидеалнији тип богослужења катакомбни, из ране цркве. То је Божија служба у којој „он очекује од других оно што захтева од самога себе – молитвену, „параду” унутрашњег, невидљивог човека, који без нарочите гестикулације (мелодијског украшавања), умом и срцем подстиче позорност, и бива хваљен не од смртних, већ од Невидљивога. Ово подразумева не некакав апстрактан приступ, већ реалан и могућ, и то једино онда када су

претходно задовољени сви елементи доброг, динамичног богослужења. Оно чему тежи Његова Светост је непрекинут молитвени ток богослужења. Стога ће онима који овакве тежње не препознају, музички, тј. појачки, део несумњиво бити монотон”.

Патријарх Павле је и у Београду наставио са праксом активног учешћа за певницом, нарочито у Саборној цркви, за којом је стајао свакога дана на јутрењи и вечерњи. Помало назалан глас не обично добро га је служио, иако је тада био у осмој деценији живота. Кројио је напеве школски, са искуством педагога. Подучавао је свештеничке кандидате појању, посебно узимању интонације, јер је био свестан да служашчи са слабијим слухом, тј. интонативном несигурношћу, нарушавају складност богослужења. Умео је да позове неког од кандидата у своје одаје, обично након вечерње, када би имао мало више слободног времена. Једног будућег ђаконa, солидног гласа, код кога је уочио велику несигурност у појању због прекомерног ослањања на слух, патријарх је посаветовао: „Морате научити ноте! Не можете певати цео „Осмогласник” напамет!” Изгледало је да је он сам више бринуо за њихову будућу службу. Био је спреман свакоме да помогне саветом пошто би претходно расудио непогрешиво.

Његова Светост патријарх је свештеницима и ђаконима београдске Саборне цркве време-

ном наметнуо свој стил певања. О истом је писао у једном од горе поменутих одговора: „Сада стојимо пред неминовношћу да се у наведеном циљу, како речи правилним наглашавањем, тако и сложене реченице, логичким одвајањем и истицањем појединих њихових делова, тако упроштавањем китњастих фигура, трила, у појединим гласовима, дође до остваривања Отачког принципа да мелодије помогну бољем разумевању и лакшем прихватању садржине певаног текста”. Промисљање о смислу певаног текста није тражио само од свештеника и појаца већ и од верника, како би поруке црквених песама, како је говорио, лакше уводили у живот. Чини се да је у том погледу најмање био задовољан црквеним диригентима. Ревносно служећи у свим београдским храмовима, уверио се да су хорови на литургијским сабрањима понајвише заокупирани извођачко-музичким аспектима, у слабој или готово никаквој заједници са служашчима и присутним верним народом. Због тога је патријарх често опомињао диригенте да са разумевањем и унутрашњом сабраношћу врше своју службу.

Познато је да је патријарх Павле много пажње посвећивао самим верницима и њиховим потребама. Захтевао је да активно учествују на богослужењима, одговарају на јектеније и молитве, а не, како је говорио, да буду пасивни статисти. Напомињао је да је тако било у старини, баш као и

држање прекрштених руку на грудима за време молитве. Због тога је патријарх Павле вернике који су долазили сваког јутра на литургију у капели патријаршијског двора подучавао како заједнички да певају, тј. одговарају на литургији. Одредио би ко ће водити (обично једна или две особе), остали би се тихо прикључили. Није допуштао никакву самовољу и у томе је био врло доследан. Свакога ко би се на било који начин издвајао он би опомињао, понекад и ућуткивао. Прибегавао је овоме сваки пут када би у нечијем појању приметио недисциплинованост или немогућност уклапања. Ућуткивао би прегласне и гордељиве. Делећи благослов по завршетку литургије правдао је своје поступке покушавајући да објасни како треба да певамо. Силно време је провео у покушају да верне убеди да певају помилију, а не пом луј, дакле, према савременим српским акцентима. Пошто и поред његових учесталих сугестија та и неке друге речи понекад не би биле изговоране правилно, умео би да каже – „мораћу одустати”. Међутим, никада није одустајао. Незгода је била у томе што су се његови појачки захтеви неретко косили са оним што је народ сматрао општеприхваћеним начином појања, какав се могао чути у свим или већини београдских храмова. Баш у том „стандардном” појању патријарх је често уочавао слабост: „Није се стигло до озбиљнијег одступања од механичког понављања навикнутог певања, које не води

рачуна о бољем разумевању текста и, зато, правилнијем наглашавању речи да би их појци и верни у цркви разумели и своју веру продубили и утврдили.“ Због трмог или гласног певања које би нарушавало његову молитвену сабраност умео је да прекине заједничко појање и заврши литургију са једним или два појца за које је знао да ће правилно појати. Народ који је долазио на свакодневне ране литургије током деведесетих и након две хиљаде године био је истински побожан. Само понеки су сматрали себе особито вредним због ове своје ревности, што је Његовој Светости свакако није било непознато, па је и појање користио као начин њиховог уразумљивања. Било је дана када је био задовољан заједничким одговарањем на литургији и тада би нас похвалио иако није био склон похвалама. Није ценио богослова или било ког појединца који би изграђивао себе као појца, а занемаривао притом друге дисциплине или еванђелски живот у целини.

Како би предупредио механичко појање говорио би нам да срце треба да се саглашава са оним што ум произноси. Превазилажење аутоматизама приликом појања видео је кроз учење и употребу различитих варијанти литургијских песама. Једном приликом је донео сопствени нотни препис херувимске песме Корнелија Станковића коју смо убрзо сви научили. Другом приликом ме је лично позвао да демон-

стрира како су сестре у једном манастиру на Косову одговарале на јектеније. Након тога је отворио „Опште појање“ Стевана Мокрањца рекавши да би било лепо да научимо и сентандрејску „Херувимску“. Узевши интонацију, почео је пажљиво да пева уз тактирање руком. Деловало је као да је песму делимично заборавио због чега је споро интонирао тон по тон. Иако је имао малих потешкоћа при читању нотног текста, његова препознајљива упорност је у том тренутку дошла до пуног изражаја. Изгледало је као да му је било веома стало да покаже колики значај придаје овој вештини.

Архимандрит Јован Радосављевић је говорио да је патријарх Павле делимично изменио сопствени стил појања, и то у каснијим годинама. Чини се да отац Јован, баш као и многи други, није имао разумевања за (нове) појачке принципе патријарха Павла: да, због разумљивости текста, напева лиши украсних тонова како би их што боље присподобио химнографским садржајима. Отац Јован је тако појање називао рецитовањем, што није без основе, јер је било јасно да је патријарх све мање придавао значај мелодијској компоненти, посебно украсним тоновима, зарад разумљивости црквенословенског текста. Патријарх је, такође, настојао да приликом изговарања црквенословенског текста максимално ублажи руско акцентовање. Упркос томе, он није помињао упо-

требу савременог говорног језика при појању на богослужењима иако је био свестан да ће до његове значајније примене у будућности сигурно доћи.

Многима се још радикалнијим чинио патријархов поступак редефинисања текстуално-мелодијских целина, тј. формула у тзв. утврђеним тропарима и стихирама. Није непознато да у нашем појању има песама које не садрже потребно поетско-музичко јединство, у којима се текстуалне целине не поклапају са музичким фразирањем. Говорио је да су се у нашем појању одомаћиле неке од тих песама иза којих је стајало „ђаче самоуче“, које је у прошлости покатакд само одређивало облик појединим стихирама. Будући да је патријарх Павле свему приступао са духовним расуђивањем, али и интелектуалном рационалношћу, чинио је то и по питању црквеног појања. Сматрао је да је боље исправљати ствари тамо где је потребно него по навици се приклањати већини. Стихиру коју је учио у богословији још као младић, анализирао би наново, сагледавши јој најпре размере. Созерцавао би садржај и смисао текста који би потом усагласио са мелодијским фразама, уз наглашавање извесних речи ради истицања њиховог значења. Понешто што је знао као „утврђено“ он би, ако је потребно, изменио. Овакви поступци нису га одвели у било какву крајност нити негирање доприноса претходних генерација појаца или запи-

сивача појања. То се види и по његовом односу према Стевану Мокрањцу. Наиме, иако је налазио извесне мањкавости и недоречености у записима црквеног појања поменутог мелографа, допринос овог нашег музичког великана управо на пољу црквене музике и појања патријарх је сматрао изузетно значајним. Стога не изненађује што је управо Мокрањчеве мелографске записе фаворизовао, иако је по питању утврђених стихира био ближи пречанском стилу. Не треба да чуди склоност патријарха Павла ка Мокрањчевом мелографском стилу, јер је она у складу са његовим личним начелима: рационалност, потреба за једноставношћу у исказивању лепог, одбацивање парадног и китњастог као сувишног, истанчан осећај за меру. Не сећам се да је патријарх помињао мелографски рад епископа Стефана Ластавице, али када је реч о акцентуацији црквенословенског језика према говорном језику, јасно је да је Његова Светост са поменутим архијерејем делио исти став.

Патријарх Павле се појавио као приређивач и редактор „Извода из Општег појања са величанијима“ из 1997. године. У питању је редукована верзија „Општег појања“ Стевана Мокрањца у редакцији Косте Манојловића. У Предговору ове збирке патријарх образлаже да је један број наставника појања изражавао потребу да се направи својерестан избор из „Општег појања“

који би био погодан за ђаче богословија и студенте Богословског факултета: „Опште појање Стевана Мокрањца у редакцији Косте Манојловића, са преко 500 страна, са мноштвом истих песама разних композитора, писано је за музички образоване са интересом ширим од учбеника“. Исте године појављује се четврто издање „Осмогласника“ Стевана Мокрањца. У Предговору Његова Светост патријарх предлага корекцију извесних мелодијских, односно ритмичких мотива из оригиналног записа који су, по његовом суду, неадекватни. За личне интервенције је казао да „иду на душу редактора“. Посебно позива наставнике појања да обрате пажњу како би „ученицима и слушаоцима биле јасније певане речи што при певању црквених текстова треба увек имати у виду“.

Треба напоменути да су се у периоду у ком је на трону Српске цркве био патријарх Павле у Србији појавиле певнице са византијским појањем. Патријарх је делимично упознао грчке мелодије за време постдипломских студија у Атини, али није настојао да се оне имплементирају на богослужењима у српским храмовима. Окренут потребама верника, као њихов пастир, сматрао је да би учење византијског појања било несврсисходно јер, како је говорио, „ни ово наше не научисмо“. Осим тога, био је уверен да српско црквено појање као локална варијанта византијског обрета, односно појања, ничим не

нарушава свештено учење Отаца у погледу начина на који се у Христовој цркви прославља Бог.

Делатност блаженопочившег патријарха Павла на пољу црквеног појања представља значајан допринос континуитету српског црквеног појања у 20. веку. Иако је у свом времену био препознат као велики литург и врстан појак, његов педагошки рад, увек на добробит Српске цркве, али и сваког појединца, није мање вредан. Уметност црквеног појања и њен, како је сматрао, изразито функционални карактер је посведочио практичним појањем, док је своја гледишта и ставове појаснио писаном речју. Учење нота је сматрао веома корисним за правилно и тачно појање. Предност је давао једноставнијим напевима у односу на компликованије, јер се преко њих, како је сматрао, боље разуме и лакше усваја садржина, тј. поруке химнографских текстова. Ми, који смо имали привилегију да будемо у његовој близини, разумели смо да црквено појање може и треба да буде вид духовног узрастања. По узору на Свете Оце, оно што је говорио и подучавао сам је најпре испунио, и то је доприносило његовом духовном ауторитету. Због тога смо и ми, верници, у патријарху Павлу препознали истинског пастира коме смо, свако према својим моћима, следовали: „И када своје овце исцџера, иде њед њима, и овце иду за њим, јер њознају њлас њејов“. (Јн. 10, 4)

Новембар, 2020.

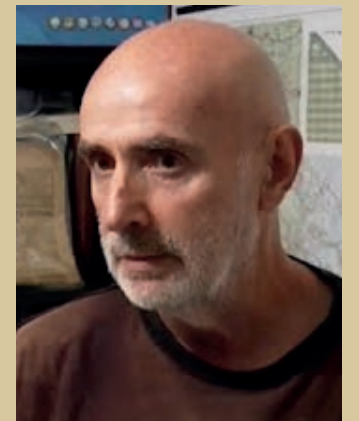
Павле држи службу на Усековање Св. Јована Крститеља у Благовештењу 2006. (на свој имендан), лево тадашњи игуман Георгије

Фото: Гвозден Оташевић

СЛУЧАЈНИ СВЕТИ САПУТНИК

У манастиру Благовештење на Каблару, више Овчар Бање, где је будући патријарх пострижен 1947. године, већ пето лето одржава се једна од свечаности манифестације „Дани патријарха Павла“

Пише: Гвозден Оташевић

Овчар Бања – Некако ових дана, средином јесени 2009, угасио се овом земаљски живот Гојка Стојчевића (1914). Али ће његове стопе навек да бораве у памћењу народа верног, јер је, под духовним именом Павле, чак 19 лета био врховни поглавар Српске православне цркве и пастир са срећном мисли и брушеном речју, посвећен Богу и свом нараштају.

О Крстовдану, ономад, држана је света служба у манастиру Благовештење на Каблару, више Овчар Бање, где је будући патријарх пострижен 1947. године, и ту се већ пето лето држи једна од свечаности манифестације „Дани

патријарха Павла“, делом ту, а другим у Чачку. На тој литици, минулог 27. септембра појавио се и Благоје Јевђовић (1942), носећи у рукама прилог манастиру, икону с ликом патријарховим.

Вели да је обичан народни човек, годинама је био хармоникаш, а већ три деценије држи продавницу у Приликама код Ивањице, и за „Политику“, реч по реч, описује откуда се створио ту. Његова приповест иде овако:

– Неке године, више не памтим које, само знам да је био рат у Босни, пошао сам „вартбургом“ из Прилика у Београд, са женом

Зором. Возили смо неке ствари њеном братанцу. На аутобуском стајалишту у Овчар Бањи смо-трим патријарха Павла и две монахиње. Прођем, па се вратим.

Отворим прозор, видим јесте он.

– Ваша светости, идемо у Београд, ако хоћете да вас повезем – кажем му.

– Не бих да вам сметамо – одговори.

– Не, никако ми не сметате – узвратих.

Носио је неко коферче мало, можда је било и од картона. Више као картонска кутија.

Моја жена и монахиње разместише се позади, а Павле седе поред мене. Каза:

– Вежите ме, не сналазим се ја добро са тим.

И почесмо причу. Путујемо, прођосмо Љиг и рече да свратимо на кафу. Попијемо, вратимо се у кола, поново сам га везао и он је одмах заспао. У Жаркову је тражио да изађу и пређу у градски аутобус. Нисам дозволио:

– Ја ћу да вас одвезем где год кажете, сестре нека рекну, оне знају.

Тако смо дошли до аутобуске станице у Београду, па смо по-

сле кренули узбрдо, у Патријаршију. Ушли смо у један собичак: сто, две столице и кревет.

Неко му постави да обедује, а нама кафу. Кад је завршио са obroком, мислим да је нешто било сува 'рана, он је кажипрстом покупио сваку мрву са стола и појео.

Ми пописмо кафу и крећемо ка Бановом брду, где је Зорин братанац живео.

– Нека Бог наш чува вас – рече нам на одласку.

– Још је заповедио да нас један човек, у цивилу, спроведе до Бановог брда, јер ми нисмо знали ни где смо ни куда де идемо.

Много година касније Благоје је, преко интернета, видео да неки уметник из Баточине прави иконе патријарха Павла, бојене на дрвету. И купио је једну па је на Крстовдан донео у Благовештење и питао некога ко је ту главни. Рекли су му да је зачетник светковине професор др Драго Милошевић из Чачка, ког је срео у порти.

Благоје је приложио манастиру икону свог неочекиваног сапутника, познатог по томе што није желео да путује аутомобилима, већ са обичним светом. У аутобусу.

Октобар, 2020.

2016

ПРВА МАНИФЕСТАЦИЈА „ДАНИ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

ПРВА ДРВОРЕЗБАРСКА КОЛОНИЈА
„КРСТ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

► [Овчар Бања, 27. септембар 2016.](#)

По први пут, по идеји и у организацији Драга Милошевића из Чачка, а под покровитељством Туристичке организације Чачка (2016), на дан Воздвижења Часног Крста (Крстовдан), 27. септембра 2016. године у 10.00 часова у просторијама ресторана „Дом“ у Овчар Бањи, се окупило неколико представника града Чачка и ЈУ Туристичка организација Чачка, оснивач и жири за оцену радова, да узнесу прве крстове резбарске колоније „Крст патријарха Павла“, у славу патријархову. Оснивач колоније је у својој првој беседи говорио о мотивима за идеју о оснивања колоније и нагласио да ова колонија треба ускоро да прерасте у манифестацију „Дани патријарха Павла“. Посебно је истакао аргументе за оваквим сабрањем баш овде на територији града Чака, у Овчарско-кабларској клисури, надајући се да ће се отворити многа врата где ће се, ускоро, одржавати најављивана манифестација.

На првој колонији са својим радом, изрезбареним крстом, учествовали су Драго Милошевић, Зоран Копривица и Стојан Топаловић из Лучана. Награду је добио рад Зорана Копривице.

2017

ДРУГА МАНИФЕСТАЦИЈА „ДАНИ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

ДРУГА ДРВОРЕЗБАРСКА КОЛОНИЈА
„КРСТ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

► [Овчар Бања, 27. септембар 2017.](#)

Благословом епископа жичког г. Јустина врата манастира Благовештење су се отворила за сабрање у славу патријарха Павла.

Скупу се, пригодном беседом, обратио Драго Милошевић и саопштио радосну вест да је Свети Архијерејски Синод СПЦ дао благослов да се у називу манифестације може користити име патријарха Павла.

На другој колонији су учествовали Заран Копривица из Лучана, Стојан Топаловић из Лучана, Славиша Шибинац из Чачка и Слободан Копривица из Лучана. Награду је добио рад Зорана Копривице. Хор „Слово љубве“ из Чачка.

► [Галерија Народног музеја у Чачку, 18. октобар 2017. године](#)

Изложба крстова резбарске колоније „Крст патријарха Павла“, штапова колоније „Пастирски штап патријарха Павла“, иконописа и калиграфије.

2018

ТРЕЋА МАНИФЕСТАЦИЈА „ДАНИ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

ТРЕЋА ДРВОРЕЗБАРСКА КОЛОНИЈА
„КРСТ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

► [Овчар Бања, манастир Благовештење, 27. септембар 2018.](#)

Отварање манифестације.

Беседа проте Драгана Гаћеше, пароха из Кућанаца, места рођења патријарха Павла.

Учесници колоније: Слободан Копривица из Лучана, Стојан Топаловић из Лучана и Славиша Шибинац из Чачка и Епархија пакрачко-славонска. Награду је добио рад Славише Шибинца.

Хор при Вазнесењској цркви из Чачка.

► [Велика сала Дома културе у Чачку, 3. новембар 2018. године](#)

Целовечерњи концерт хора „Прво београдско певачко друштво“.

Беседа о патријарху Павлу академика Матије Бећковића.

Документарни филм, са беседом патријарха Павла у Пребиловцима 1991. године.

Водитељи програма су били Слободан Николић и Маријана Лазић.

Уручивање захвалница и реплике Вујанског крста патријарха Павла.

► [„Дани патријарха Павла“ у Гацку, РС, 15. новембар 2018.](#)

► [„Дани патријарха Павла“ у Кућанцима, Хрватска, 15. 11. 2018.](#)

► [„Дани патријарха Павла“ у Никшићу, Црна Гора, 13. и 14. април 2019.](#)

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ
ПАВЛЕ

Часопис излази једанпут годишње

Оснивач и издавач:
Дани патријарха Павла
Чачак, Пиварска 1
danipatrijarhapavla@gmail.com
тел. 0638441258

Покровиољ:
Град Чачак

Главни и одговорни уредник:
Драго Милошевић

Грфички уредник:
Зоран Јуреш

Лектор:
Ана Ранђић

Фотграфире:
Хаџи Драган Танасијевић
Хаџи Марко Вујичић
Имре Сабо
Зоран Петровић
Драган Јевремовић
Слободан Пајић
Гвозден Оташевић
Архива дневних новина „Политика“
Архива СПЦ

Насловна сйрана:
Хаџи Драган Танасијевић

Штампа:
Атеље Јуреш, Чачак

Тираж: 500

СР - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.11)

ПАТРИЈАРХ српски Павле / главни и одговорни уредник
Драго Милошевић. - Год. 1, бр. 1 (2021)-
- Чачак : Дани патријарха Павла, 2021- (Чачак : Атеље Јуреш). - 30 сг

Годишње.
ISSN 2812-7161 = Патријарх српски Павле
COBISS.SR-ID 52663049

2019

ЧЕТВРТА МАНИФЕСТАЦИЈА „ДАНИ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

ЧЕТВРТА ДРВОРЕЗБАРСКА КОЛОНИЈА
„КРСТ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

► [Овчар Бања, манастир Благовештење, 27. септембар 2019.](#)

Отварање четврте манифестације.

Свету Литургију у манастиру Благовештење у Овчар Бањи служили су свештеници Епархије жичке из Чачка и Горњег Милановца, и свештеници из огранака манифестације из Кућанаца и Никшића.

Награду за најбољи крст добио је рад протојереја Аранђела Даниловића из Горњег Милановца.

► [Велика сала Дома културе у Чачку, 6. октобар 2019. године](#)

Концерт хора свештеника Санктпетербуршке Митрополије (Руска Федерација)

► [Горњи хол Дома културе у Чачку, 2. новембар 2019. године](#)

Изложба 33 портрета патријарха Павла, аутора хаџи Марка Вујичића и изложба крстова колоније „Крст патријарха Павла“.

► [Велика сала Дома културе у Чачку, 2. новембар 2019. године](#)

Целовечерњи концерт хора „Преподобни Рафаило банатски“ из Зрењанина

Беседа о патријарху Павлу хаџи Петра Божовића

► [„Дани патријарха Павла“ у Кућанцима, Хрватска, 15. и 16. новембар 2019.](#)

2020

ПЕТА МАНИФЕСТАЦИЈА „ДАНИ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

ПЕТА ДРВОРЕЗБАРСКА КОЛОНИЈА
„КРСТ ПАТРИЈАРХА ПАВЛА“

► [Овчар Бања, манастир Благовештење, 27. септембар 2020.](#)

Свету Литургију у манастиру Благовештење служили су архимандрит о. Сава, лични секретар Епископа жичког г. Јустина, о. Милан Филиповић из Чачка и о. Драган Гаћеша, парох кућански из Кућанаца родног места патријарха Павла.

Испред „терасе патријарха Павла“ на којој је постављена изложба крстова, окупили су се верни народ, организатор и оснивач, представници покровитеља града Чачка, јавних установа и установа културе, Организациони одбор, жири и сестринство манастира Благовештење. Скуп је, уводном беседом, отворио Драго Милошевић. Скупу су се обратили архимандрит о. Сава и Милун Тодоровић градоначелник Чачка. Награда за најлепше урађени крст додељена је Николи Аранђеловићу из Чачка и Стојану Топаловићу из Лучана, а захвалнице за учешће на колонији Марку Рогановићу из Никшића и Момчилу Новаковићу из Лесковца. Посебну захвалницу за допринос утемељењу манифестације добио је протојереј Драган Гаћеша, парох кућански. Свечаност је увеличало појање хора „Слово љубве“ из Чачка.

